

Віктор Ідзьо

**Михайло Грушевський
на шпальтах часопису українців
Санкт-Петербурга «Украинский Вестник»**

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»
The Eastern-European Institute, Kafedra Ukrajinovnavstva
University «L'viv Stavropigion»**

Віктор Ідзьо

**Михайло Грушевський на шпальтах часопису українців
Санкт-Петербурга «Украинский Вестник»
150-ти літтю з дня народження присвячується(1866-2016pp.)**

**Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон»,
2016**

Друкується за рішенням Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон», протокол № 1, від 4 січня 2016 р.

Рецензенти:

Грабовецький В. - доктор історичних наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кміт Я. - доктор філософії, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Масарик Я. - доктор історичних наук, завідувач Відділення словацько-української культури Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Огірко О. - доктор філософських наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри Українознавства Університету «Львівський Ставропігон».

Віктор Ідзьо.

I-29. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії «Украинский Вестник». 150-ти літтю з дня народження присвячується(1866-2016рр.). Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2016р. - 34с.

ISBN 978-966-8067-43-10

Наукові праці академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету «Львівський Ставропігон» Віктора Ідзя «Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії «Украинский Вестник» приурочені 55-літтю з дня народження (1960-2015 рр.), 35-літтю науково-педагогічної діяльності автора.

Наукові праці «Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії «Украинский Вестник» на глибоко-науковому фактичному матеріалі, відтворюються молоді, а той призабуті сторінки діяльності історика Михайла Грушевського в Санкт-Петербурзі та його участь в діяльності українського друкованого органу «Украинский Вестник».

Вперше засобами сучасної історичної науки робиться глибокий, фактологічний аналіз всіх журналів «Украинский Вестник» в яких вивчаються публікації громадського діяча та вченого Михайла Грушевського.

Фото на обкладинці - М. Грушевський в Санкт-Петербург, 1913 р.

Фото в кінці - Памятна дошка М. Грушевському в Москві.

ISBN 978-966-8067-43-10

© Ідзьо В.С., 2016р.

Зміст

Михайло Грушевський - про українське питання в Росії в період I російської буржуазно-демократичної революції 1905-1906 років на шпальтах журналу «Украинский Вестник».....	5
Михайло Грушевський на шпальтах журналу «Украинский Вестник» (Санкт-Петербург, травень-вересень 1906 р.).....	11
«Украинский Вестник» - журнал української суспільно-політичної та економічної думки першої революції в Росії. (Травень-вересень 1906 р.).....	16
«Украинский Вестник» (Санкт-Петербург 1906 р.) - як рупор з'ясування українського питання в Росії на початку XX століття.....	21
Участь Михайла Грушевського у діяльності журналу «Украинский Вестник».....	25

Михайло Грушевський - про українське питання в Росії в період I російської буржуазно-демократичної революції 1905-1906 років на шпальтах журналу «Украинский Вестник».

Революційна пора I російської буржуазної революції була часом найактивнішої політико-наукової діяльності М.С. Грушевського в Росії. В період 1906-1907 років він написав понад 25 праць, які безпосередньо стосувалися українського руху в Росії. У своїй першій праці «Украинство в России его запросы и нужды» М.С. Грушевський наголошує, що одна із головних завдань звільнючоїся від рабства Росії, є з'ясування українського питання, наданням 30-ти мільйонному населенню Росії національно-культурної автономії. Пригнічення в Росії народів, та їх денационалізація, стає системою, їх політичної та громадської деморалізації. В числі лишених умов правильного розвитку і самооприділення, є і українці Росії. В нинішній тривожний час в Росії подавляються усілякі форми культурно-національного життя: українська вища освіта, школи, книги, журнали, газети. Уряд не має конкретної програми яка би урахувала історичний розвиток українства в Росії. Оскільки не має української історичної концепції про становлення українства в Росії, то їх прохання не задовільняються та ігноруються. За таких обставин, російський уряд, який проводить щодо українців жорстоку політику асиміляції, не дає розвиватися українству. Таку жорстоку поведінку уряду, щодо українців в Росії, не можна ніде оскаржити. За таких умов, наголошував М.С. Грушевський, українці не мають в Росії перспективи національного розвитку. Український національний рух в Росії приречений на загибель. Сьогоднішнє звільнення Росії не може відбутися без з'ясування українського питання, яке повинно вирішуватися на найвищому державному рівні. Задоволення національно-культурних потреб українців в Росії це першорядне завдання російського уряду, передової російської інтелігенції[1, с.3-5].

Проблема яка сьогодні стоїть перед Росією, це покращення соціально-економічно та політичного ладу. Росія імперія народів - повинна перетворитися в багатокультурну країну, де українці зможуть в повній мірі, задовільняти свої національно-культурні потреби. Сама держава повинна давати можливості за своєю підтримкою оскаржувати становище українства в Росії. Однак ми бачимо, що сьогодні представники прогресивної Росії не далеко відійшли в поглядах щодо українського питання, від представників офіційної Росії. Українська інтелігенція в Росії не може самовиражатися в Державній Думі, широкому науковому середовищі, пресі. Російська державність не дає їм такої можливості. Отримавши певні демократичні свободи Росія, однак, не розвиває самобутність українців їх наукові, культурні, освітні організації, вона не бере на себе зобов'язання хоча би симпатією підтримувати прояви української національної свідомості. Нерозуміння українських національних запитів, зневага українства, веде до відновлення великодержавних, шовіністичних настроїв в російському суспільстві. На сьогоднішньому етапі, коли Росія демократизується це просто злочин. Якщо Росія прогресивна не підтримає українську інтелігенцію, не потягне за собою на буксирі, то самобутність українського мислення зникне в Росії, що може згубити саму Росія, адже українська культура в усі віки підтримувала російську культуру своє архаїчною слов'янською самобутністю. Росія створена, як велика держава енергією українського таланту, науки та культури. Повага росіян до усього українського відновить довіру українців до росіян[2, с.1-5].

Зауважимо, що до часу російської революції 1905 року, українці в Росії не мали права висловлювати свої думки по питаннях потреб українського народу і тільки перша Дума дала можливість українцям поставити перед російським урядом українське питання. Українська інтелігенція була однією з перших, що включилася в політичне визволення Росії. Українці своєю участю в російському революційному русі принесли російському суспільству велику користь натомість не отримали ніякої доброзичливості для задоволення своїх національно-культурних потреб. Український рух в силу вільнолюбивих традицій, опинився в тяжкому стані в Росії і сьогодні стає опозиційним до розгулу російської бюрократії. Основи старого режиму в Росії залишаються, вони запущені і гниють. Українство бачить неспроможність Росії вирішити українське питання. Вона повторює заборони і гоніння на українську думку, закликає консервативні кола до боротьби з ним, що не робить честі новій Росії, яка тягнеться до демократії[3, с.2-3].

Та нехтувати усім цим не можна. Серед народностей Росії, українці по чисельності після росіян, займають друге місце. Таким чином українці займають перше місце серед недержавних націй, а українському питанню належить перше місце серед усіх національностей Росії. Замість того, щоб з'ясувати його, російський уряд проводить асиміляцію українців. Діяльність українських організацій в Росії стає просто неможливою. Починається відновлення по забороні української мови, культури, друкованого слова. Жорстоке знищення українського національного життя в Росії доходить до того, що стародавня українська мова в Росії вважається «наречием» російської мови. Доля національного розвитку українців в Росії поставлена в ситуацію просто безвихідну. В результаті упадку української культури в Росії убогою стала сама Росія, вона лишає себе права бути багатокультурною слов'янською

державою. В цей час Росія в усьому українському вбачає сепаратизм і тому за таких умов українська культура в Росії не має національно-культурних ознак[4,с.12-41]. Однак не дивлячись на такі заборони український національний рух в Росії існував. Особливо він почав проявлятися і консолідуватися в XIX столітті по забороні російською владою української мови та культури. В цей час в іншій формі він переміщується в столичні міста Росії: Петербург і Москву, де існує і групується навколо журналу Основа (1861-1862). Однак активний період функціонування українського національного руху в Росії продовжується недовго, після заборони української культури в 70-80 роках XIX століття українська національна справа в Росії була заборонена до 1905 року. У цей прощарок часу вона звучала в російському суспільстві, як «сепаратизм», «українофільство», «мазепинство» і звичайно не мало розвитку[5,с.2-3; с.42-54].

Збереження такої традиції нічого не дало Росії, однак вона вирішила залишатися «душительницею» національних меншин і в першу чергу українців. При такій ситуації розвивати українське національне життя в Росії стало просто неможливим. Однак українська справа жевріла, а інколи яскраво проявлялася і тому створити шляхом репресій монолітну російську культуру, затискуючи українську, стало неможливо. Тому вищі кола суспільства обговорювали цю проблему. Більш демократично настроєні урядовці вважали, що шлях у Росії є один-широко розпочати впровадження національно-культурно-територіальної автономії із збереженням національних прав народностей на їх етнічних територіях і територіях компактного проживання[6,с.1-2; с.55-67]. Таким чином ідея національно-культурної автономії появилася в проектах з 1900-1905 років була легалізована з трибуни першого парламенту Росії. Національне питання стало з новою силою актуальним. Перша Дума вперше звернула увагу на необхідності розробки національної програми в Росії, тому нові закони, які бажала видати Дума, повинні були задовільняти національні території, яким Дума бажала надати ширші повноваження. За українським народом Дума теж намагалася закріпити статус культурно-національної автономії в якій можна було розвивати традиції української національної освіти, наукові та культурні традиції. Закон зобов'язувався не попірати національні права, мову, літературу, культуру, самобутність економічного розвитку. Однак закон, як і вимоги українців, залишились на папері[7,с.68-80; с.1-2]. Однак питання було підняте, хоча російський уряд не бажав брати його до уваги. За таких обставин навіть виник «Союз автономістів-федералістів», який поставив за мету фактично надати рівні права всім національностям Росії. Союз автономістів-федералістів переконував суспільство, що реально здійснить і впровадить в життя закон про культурно-національну автономію, який урівняє права всіх народів, що проживають на широких просторах Росії[8,с.81-86;с.1-2].

В з'ясуванні національно-територіального питання прийняли участь і українці, які повважали, що у вирішенні українського питання в Росії слід наголошувати на історичному праві, яке вони мали до політичної унії з Росією. Українські вольності були знищені насильницьким шляхом і усі державні норми, які мала Україна за Богдана Хмельницького повинні Росією бути відновлені. На територіях самої ж Росії, де компактно проживають українці, слід створити культурно-національні автономії. У своїх вимогах до російського уряду українці настоювали на федеративному улаштуванні Росії. В першу чергу українцям в російських регіонах, де вони компактно проживають, необхідно дозволити навчання на національній мові, випускати на національній мові підручники, книги, журнали, газети[9,с.86-92,с.1-2]. Однак в цей же час, коли в російському суспільстві бродили прогресивні ідеї, які виголошувалися із законно обраної народами Думи, російський журнал «Сын Отчества» об'явив війну думкам українофілів. В передовій статті він наголошував, що дати українофілам вільно впроваджувати свої ідеї на українській мові на всій території Російської імперії, надання їм повноцінного отримання освіти в тому числі і вищої, задовільнити їх культурні потреби, означало б, організувати український сепаратизм в Росії за російські гроші. А якщо врахувати, що українофілам будуть помагати «польсько-австрійські інтриганти», то від великої слов'янської ідеї, як і держави Росії, не залишається нічого[10,с.2-3]. Даліше М.С. Грушевський зауважуючи у відповідь, звернув увагу, що редакція часопису наголосила: «українофілам, якщо навіть дати культурно-національну автономію навіть в далекій російській губернії, вони і там організують сепаратизм. Бажано, щоб українофіли в Росії завжди жевріли і ніколи не просочувалися в широкі народні маси, особливо в столичні центри»[11,с.93-100].

Однак ці прогнівші постулати, які були проголошені найреакційнішими колами російського суспільства не змогли поступово змінювати саме суспільство в революційній порі. В Литві і Польщі в школах почали вводити свої національні мови. В цей же час українці Росії висунули до уряду вимогу відмінити заборону на функціонування української мови[12,с.12-13].

В Росії наукові кола розуміли, що в Україні є потреба не тільки впровадження української мови в школах, але й в широких колах українського суспільства. У записці «Нужды украинской школы», яка була прийнята на честь вшанування Т.Г. Шевченка в Києві університетом було направлене звернення до міністрів відносно правильності рішення про зняття заборони по відношенню до української мови.

Харківський університет відповідаючи на запитання комітету міністрів, звернув увагу на необхідності введення навчання, українського читання і письма в початкових школах українських губерній в зв'язку нерозумінням українських дітей російської мови. Цілком зрозуміло, що викладання української мови в школах вищих типів, являється логічним розвитком цієї необхідності[13,с.101-103].

Таким чином дискусія по українському питанню в Росії розпочалась. В цей же час, якщо вірити свідченням прогресивної верстви російського суспільства, пройшло пом'яшення умов функціонування українців в Росії. Однак реакціонери повважали, що українці, які отримали право на функціонування української мови повинні ще доказати свою життєздатність до свідомого культурно-національного життя[14,с.104-106].

При усіх перепетіях комітет міністрів, як бачимо з доповідної міністра народної освіти, приступив до обговорення способів виконання «Указу від 12 грудня 1905 року Про відміну постанови про переслідування української мови, українських друкованих органів, які були введені в 1876 і в 1881 роках, згідно яких заборонялось друкування і видання творів українською мовою». Ці ранішні заборони, на думку комітету міністрів, були прийняті внаслідок розвитку українофільства, яке як політичний рух, так і в літературному вигляді ставило завдання політичного відокремлення України від Росії. Комітет, однак, прийшов до висновку, що українофільський рух, як і інші українофільські установи, які раніше лякали російський уряд, не уособлює собою ніякої небезпеки для Росії. Разом з тим, заборона української мови, культури серед українського населення, утруднює поширення серед українського населення корисних повідомлень шляхом не видань книжок українською мовою, що не дає швидкого росту культурного рівня українського населення. Можна надіятися, що комітет міністрів, не бачачи ніякої безпеки від українського слова, розуміючи скоїне зло, яке зробила російська влада внаслідок заборони української мови, вирішив відмінити постанови про заборону української мови. Однак комітет міністрів не впевнився у достовірності свого рішення і тому вирішив попередньо до остаточного рішення зібрати інформацію по цьому питанню. На цей раз комітет міністрів звернувся за інформацією не від фахівців таких як Котков, Юзефович, та інші, які ініціювали заборону української мови в 1863-1881 роках, а до науковців з Російської імператорської академії наук. Дослідження академії наук в обширному звіті показали: «що існуюча російська літературна мова є виключно мова великоруська. В цей же час українці мають свою літературну мову, яка задовільняє національні потреби української народності». Особливу увагу комітет міністрів звернув на той факт, що заборона української мови і літератури повністю розірвали стосунки українців з росіянами і з російською літературною мовою зокрема, оскільки українці побачили в російській мові, літературі та культурі гнобительку української культури, мови та літератури. Вся важкість заборони української культури привело до того, що інтелектуальна діяльність українського народу була перенесена за кордон в Австрійську імперію в Відень і її складову частину, Галичину, де український рух зайняв проти Росії, російської культури ворожу позицію.

Вчені Харківського університету, які були задіяні в «мовному проекті» комітету міністрів, вказали на необхідність відмінити заборону української мови. Отже усі рекомендації були переконливими і українці думали, що вже 31 травня 1905 року комітет міністрів об'явить про відміну постанов про заборону української мови. Однак комітет міністрів не зробив цього і через три місяці. Міністерство тільки заявило, що питання про відміну на заборону української мови та культури відкладено до кращих часів...Таким чином російська влада залишилась глухою до широких багатомільйонних мас українського суспільства та її інтелігенції[15,с.107-111]. Отже після обговорення питання «про відміну заборони на українську мову», комітет міністрів, не наважився відмінити постанову введену міністром Валуєвим в 1863 році і закон 1876 році «про заборону української мови». Таким чином в 1905 році Росія, навіть внаслідок революційного піднесення і певної демократизації, ще не була готовою признати право українського народу на задоволення його мовних та культурних потреб, що заставило українців включитися в боротьбу за свої права і за умови неможливості розвивати в Росії свої наукові, культурні, освітні та політичні інститути перенести своє національне життя в Галичину. Дикість офіційної Росії по відношенню до української культури, наголошує М.С. Грушевський, зворушує українців, заставляє їх вишукувати методи в боротьбі за свої права проти російського самодержавства. Домагання українців повернути їм свою мову, культуру закінчилось тим, що новий російський уряд відніс українців до «іногородців», а українську мову до «інородних мов»[16,с.112-114;с.1-2].

Така ситуація в Росії застала український народ енергію національного, культурного та політичного життя перенести за межі Росії в український Львів, який в 1900-1905 роках стає українським П'ємонтом. Уже після заборони української літератури в Росії в 1863 році багато українських письменників входять в тісні стосунки з представниками українського відродження в Галичині, приймаючи участь в галицькому культурному, літературному та науковому житті. Така значна інтеграція українських письменників Росії у галицько-українське культурне життя після 1876 року, може

говорити про те, що Галичина стала для них єдиним осередком задоволення національних та культурних потреб. Без сумніву, Австрійська імперія, була набагато прогресивнішою Центрально-Європейською монархією, ніж тюрма народів - Російська імперія. За таких умов українські видання Галичини, в яких друкувала свої твори українська еліта Росії, були «надзвичайним указом заборонені в Росії». Все, що носило на обкладинці назву «український» аж до етнографічних та археографічних матеріалів, навчальні посібники для дітей, були заборонені. Виявлена література вилучалась поліцією, а винуватці карались штрафами. Таким чином Росія намагалась за будь-яку ціну паралізувати вплив галицького українства на розвиток національно-культурних інститутів українців в Росії. Факти джерел, яскраво доказують, що в цей час з'єднуються зусилля українців австрійських та російських, для пробудження свідомості українського народу і відродження України. Зусилля покладається на те, щоби зняти заборону на культурне життя українців в самій Росії, щоб з'єднати в одну інфраструктуру національно-культурне життя українського народу, розділеного свавіллям імперій[17,с.115-120,с.1-2].

В цей же час в самій Росії уряд дозволив задовільняти свої національно-культурні потреби фінам та полякам, а 30-ти мільйонному українському народу, російський уряд, не дав права на задоволення своїх національно-культурних потреб. М.С. Грушевський вважав, що російський уряд все робив для знищення українського народу, однак отримував від свого завзяття та надхнення поразку за поразкою[18, с.121-131].

Така поразка російським урядом була отримана тому, що український народ належить до категорій народів, який головним чином складався із селянства, яке веде землеробський спосіб життя із багатовіковим сталим місцепроживанням. Український народ за багатовікову історію свого проживання виробив етнітет до чужорідних культур: скіфської, хозарської, половецької і в останні століття до російської. За тисячоліття український народ притерпів всякі недолі чужого гноблення, однак такого, як російське, що бажало відібрати саму мову, та культуру не було. Тому своїм пасивним буттям український народ вперто боровся за своє національне існування проти російського віроломства[19,с.132-140].

Раннє припинення державного життя в XIV столітті і відновлення його в XVII столітті навчило український народ жити самобутнім українським життям під польським, російським чужоземним ігом, не втрачаючи свого національного обличчя. Іноземний політичний елемент польський, опанувавши політично над Україною, зовсім не звертав увагу на побут і землеробську культуру українців, що дало можливість зберегти економічний, політичний потенціал українського народу. І тільки російська великодержавна машина звернула увагу на необхідність заборонити українську національну культуру, мову, що було найбільшим злочином Росії проти українського народу. Цей злочин у тому чи іншому вигляді продовжується до сьогоднішнього дня і якому немає кінці і краю як і моралі...[20,с.141-145].

При усіх відчайдушних стараннях на початку XX століття, що добитись у цих питаннях українцям від уряду, було неможливо. Нова генерація українців відчайдушно боролася за свої національні, культурні, а згодом державні права. Стародавня українська державність, яка жила самостійним політичним життям з X по XIV століття, зуміла витворити такі високо-моральні, духовні, та культурні, економічні та політичні цінності, наголошував М.С. Грушевський, що послідуєча політична ситуація українського народу, політичні гоніння, не дозволило українському народу розчинитися в великій масі «окультурненого ним же фіно-угорсько-литовського масиву». Сьогодні, коли приходять в Росії «Кінець Гетто», наголошує М.С. Грушевський, українці отримують певні загально-європейські свободи. Українська національна еліта з новою силою піднімає в Росії українське питання [21,с1-2]. Характерно, що однією із перших вимог української еліти, було введення в школах української мови та літератури, а в університетах українських кафедр. Однак це питання вдалося українцям вирішити тільки в Австрійській Галичині, де у Львівському університеті в 90-ті роки були відкриті українські кафедри. В цей же час в Росії, вчена рада Одеського університету затвердила введення в університеті курсів предметів: української мови, літератури, історії та географії України. Харківський університет в 1906 – 1907 роках поставив питання про відкриття українського історико-філологічного факультету. Однак, дальше постановки питання, проблема з місця не зрушилась. Українська наука, як висловився М.С. Грушевський, не запанувала в наукових установах Росії[22,с.147-194].

В цей же час в Австрії, в Галичині уже в 1848 році Львівський університет мав для українських національно-культурних потреб богословсько-філософський факультет, де українські професори читали лекції українською мовою. У 1849 році у Львівському університеті було створено кафедру української мови. В 1860 році кафедру української мови було створено в Краківському університеті. В 1871 році імператор Австрійської імперії видав указ, що Львівський університет повинен готувати фахівців з української мови та літератури. В 1880 році юридичний факультет Львівського університету мав уже кафедру української мови. Таке підґрунтя дало можливість в 1871-1874 роках українцям Австрійської імперії сформувати свій український національний університет, що неспромоглися українці в Росії

внаслідок терору над українськими науковцями російської державно-поліцейської машини до сьогоднішнього дня...[23,с.195-264].

В цей же час М.С. Грушевський появився в Петербурзі і взяв участь в дебатах з урядом української парламентської фракції і участь у роботі українського політичного клубу. Поява і виступи М.С. Грушевського в Петербурзі занепокоїли царський уряд. В своїх доповідях М.С. Грушевський наголошував, що суспільний і культурний український рух в Росії повинен підтримувати зв'язки з австрійською Україною і поклавшись на власні сили підтримати ріст свідомості українців в Росії. У галицьких українців і російських українців - одне завдання, боротьба за єдність України і сьогодні ці дві гілки українського народу повинні об'єднати зусилля для спільної мети...[24,с.265-277].

Власне ці головні завдання, для діяльності українців в Росії, виложені М.С. Грушевським, послугували як програмний документ в продовж всієї діяльності українських організації революційної доби 1905-1907 років.

У висновок нашого дослідження зауважимо, що така позиція М.С. Грушевського, «по українському питанню в Росії», залишалася до часу до поки буржуазно-демократична революція в Росії в 1905-1907 роках не пішла на спад, за яким наступила реакція, розправи з усім вільним українським словом. Тільки тоді він зрозумів в докорінній незмінності політичних стремлінь Росії, однак ця його позиція, як і подальша літературно-наукова в Санкт-Петербурзі виложена вище, потребує подальшого дослідження... [25,с.46-67; 616-639].

Список використаних джерел та літератури:

1. Грушевський М. Українство в Росії його запити і потреби. - Спб., 1906.
2. Грушевський М. Проти течія. Спб. 1907.
3. Грушевський М. Задачі Українського Вестника. Український Вестник. - Спб., 1906. - №11, 2 августа.
4. Грушевський М. Освобождение России и украинский вопрос. - Спб., 1907.
5. Грушевський М. Политическая общественная украинская мысль в XIX столетии. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №9, 16 июля.
6. Грушевський М. Освобождение России и украинский вопрос. - Спб., 1907.
7. Грушевський М. Поточні справи. Український Вестник. - Спб., 1906. - №3, 4 июня. - С.1-2.
8. Грушевський М. Единство или распадение. - Спб., 1907.
9. Грушевський М. Наши требования. - Спб., 1907.
10. Грушевський М. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1, 21 мая. - С.1-2.
11. Грушевський М. О зрелости и незрелости. - Спб., 1907.
12. Грушевський М. О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №4, 11 мая.
13. Грушевський М. Наши требования. - Спб., 1907. - С.86-92.
14. Грушевський М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №5, 18 июня.
15. Грушевський М. Сын Отечества. - Спб., 1905. - №50, 14 апреля.
16. Грушевський М. Формы и факты. - Спб., 1907.
17. Грушевський М. Императорская академия Наук об отмене стеснений малорусского печатного слова. - Спб., 1905.
18. Грушевський М. Равною мерою. - Спб., 1907.
19. Грушевський М. К злобе дня. - Спб., 1907.
20. Грушевський М. Освобождение России и Украинский вопрос. - Спб., 1907.
21. Грушевський М. Позорной памяти. - Спб., 1907.
22. Грушевський М. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1, 21 мая.
23. Грушевський М. Украинский Пьемонт. - Спб., 1907.
24. Грушевський М. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №2, 28 мая.
25. Грушевський М. Конституційне питання українства в Росії. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №2.
26. Грушевський М. На конституционные темы. - Спб., 1907.
27. Грушевський М. Вопрос дня. Аграрные перспективы. - Спб., 1907.
28. Грушевський М. Национальные моменты в аграрном вопросе. - Спб., 1907.
29. Грушевський М. Конец Гетто. - Спб., 1907. - С.146-148.
30. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №7, 2 июля.
31. Грушевський М. Вопрос об украинских кафедрах и нужды украинской науки. - Спб., 1907.
32. Грушевський М. Из польско-украинских отношений Галиции. - Спб., 1907.
33. Грушевський М. Встревоженный муравейник. - Спб., 1907.
34. Ідзьо В. «Українська життя» - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912-1917 років (80-ліття з дня припинення присвячується (1917-1997). Історико-Філологічний Вісник Українського Українського Інституту. - М., 1997. - Т.І.
35. Russen uber Rusland. Ein Sammelwerk, herausgegeben von. Josef Melnik. - Frankfurt. 1906.

Михайло Грушевський на шпальтах журналу «Український Вестник» (Санкт-Петербург, травень-вересень 1906 рік)

«Український Вестник», що виходив у столиці Росії, Петербурзі в революційну добу з травня по вересень 1906 року, був єдиним прогресивним українським журналом у тогочасній Росії. Його редакція, головний редактор М.А. Славінський, редактори: професор М.С. Грушевський, професор Д.Н. Овсянко-Куликовський, А.А. Русов, випустили 27 травня 1906 року перший номер «Українського Вестника», так означивши його завдання: «В революційному русі, який переживають усі народи Росії, самий поверховий аналіз можна зробити совокупивши фактори: політичний, соціально-економічний та національний». Розглянути їх можна тільки при введенні конституційних свобод та демократичних інститутів. Тому утворення першої Державної Думи - найкращий прояв стремління Росії до демократії. Власне демократія в Росії може вирішити українське питання, показати економічне, соціальне місце України серед народів демократичної Росії, сприяти справедливому вирішенню національного взагалі і українського зокрема питання в Росії, в чому редакція бачила своє найголовніше завдання: «Ми виступаємо під гаслом національної ідеї і нам дорогі чисті принципи демократії, які повинні бути в багатонаціональній Росії. Демократія і автономія України - наш головний стяг, під яким повинні об'єднатися, як рівний з рівним, усі вільні народи Росії»[1, с.8-17].

У першому ж номері «Український Вестник» розгортає свою програму блискучою статтею М.С. Грушевського «Национальный вопрос и автономия».

На думку М.С. Грушевського - в Росії існують недержавні народи, серед них українці, які коли вступали в імперію, мали свою державність і відповідно автономію. Російська держава обманула українців і знищила українську автономію. Сьогоднішнє завдання українців - відновлення своєї автономії[2, с. 8-17].

В наступній статті «Позорной памяти» М.С. Грушевський наголошує: «Росія не перестане бути імперією, яка душить народи, допоки не відмінить усі заборони щодо українства в Росії, зокрема указ 1876 року спрямований проти української мови, духовної сили українського народу. Допоки Росія буде заважати розвиватися українській культурі, літературі, мистецтву, мові, самобутній історії - допоки вона не буде цивілізованою та демократичною державою». Редакція підсумовує перший номер «Українського Вестника» статтею «На пути освобождения» - у якій формулює суспільно-політичні настрої революційної доби. Могутній подих волі стрімко пройшовший по усіх краях Росії, прийшов і в Україну. Цей подих був своєчасним, оскільки Україна котилась до свого етнічного упадку. Цей подих волі відродив український політичний рух, організував його і положив перед українським народом завдання боротися за національну автономію. У революційній боротьбі, яка розпочалась в Росії, українці теж не повинні бути пасивними, вони починають усвідомлювати, що теж мають право на відродження сплящої української національної ідеї, впершу чергу на відродження своєї історії, мови, культури, національної освіти, духовності, цілісності національної території. Вибори в першу Державну Думу яскраво показали, що українці зуміли обрати в Думу достойних депутатів, найкращі національні сили, які швидко зрозуміли свої священні завдання, служити народу. Для цього вони одностайно вирішили створити єдину українську фракцію, яка поставила перед собою завдання відродження автономії України. Скоро внаслідок злагоди українських депутатів, фракція переросла в союз українських автономістів[3, с.39-41].

Четвертий номер «Українського Вестника», який вийшов 11 червня 1906 року змусив М.С. Грушевського своїми статтями відбиватися від великого потоку російської критики роботи української фракції. Усі урядові газети і журнали звинувачували українців в усіх суцїх і несущих гріхах. Спроду відповісти на усі напади на сторінках «Українського Вестника» зробив М.С. Грушевський блискучою статтею: «Наши требования» в якій відкинув усі звинувачення російської преси «...В організації сепаратизму та автономізму»[4, с.268-283].

П'ятий номер «Українського Вестника» теж був повністю присвячений відповідям української громадськості великодержавним шовіністам. В ньому М.С. Грушевський в статті «Стревоженный муравейник» розвінчав спроби «російських великодержавників» відмовити українцям, які тсвлять питання в Державній Думі в наданні національної автономії[5, с.271-325].

Шостий номер «Українського Вестника» ще більше конкретизував матеріал, зокрема у більш саркастичній формі висвітлювалися напади великодержавних шовіністів на українську думську фракцію. Такі статті М.С. Грушевського, давали відповіді на усі нападки російської великодержавної шовіністичної преси. Сьомий номер «Українського Вестника» розглядав законопроекти про

громадянську рівність, про національні права, питання про відміну смертної кари. Українська фракція наполягала на введенні закону про широке самоуправління для українських областей. Відгукуючись на проходятьчі в Думі з цього приводу суперечки М.С. Грушевський у статті «Конец гетто» наголошував, що в Росії необхідно проводити реформи. Що стосується українського суспільства, то воно, безсумніву, з нетерпінням чекає введення законів, які дадуть можливість розвиватися українському народу в рамках єдиного демократичного закону[6,с.95-96, с.397-398].

Відчуваючи загрозу закриття російською владою «Украинского Вестника» в Петербурзі, М.С. Грушевський в останньому чотирнадцятому номері в 1906 році у статті «Украинство в России, его запросы и нужды» - так характеризує ситуацію в Росії: «Тяжко знайти область в якій широкі кола суспільства ясно могли собі уявити межі «Українського питання в Росії». Українське питання в Росії, залишається відкритим».

У Росії, пересічний інтелігентний росіянин знайомий з національним питанням само найменшого народу, та українського питання в Росії не бажає знати ніхто. Чому така симпатія росіян до українців? Чому національні інтереси 30-ти мільйонного народу так ігнорує російський уряд? Чому навіть середовище українців часто не усвідомлює необхідності боротися за свої національні права. Ми бачемо, що Росія денаціоналізує малі народи і хоче те саме зробити з українцями в Росії. Однак з українцями в Росії це зробити важко, оскільки українці мають свою самостійну культуру, знищити яку неможливо, і хоча в регіонах Росії асиміляція триває, однак все ж там продовжує битися українське національне життя, яке набирає організованих форм. Загальні репресії росіян проти українців набирають організованих форм, вони уже починають мати свої традиції. Вони не є продуктом сьогоднішнього дня, а породжені раніше. Ще у XVIII столітті російська влада, обманувши українців, порушивши договір двох народів, який був сформульований «Переяславською угодою» - знищила Українську державу і тим самим підірвала довіру українців до росіян. У XIX столітті - російська влада знищила українську науку, інтелігенцію, заборонила українську мову, у XX столітті - поставила завдання зросійшити, асимілювати український народ. Відношення російського уряду до українського народу, наголошував М.С. Грушевський у 1906 році, покрита мороком репресій. Спочатку Росія знищила автономію України, місцеві форми українського національного життя, наукові установи, державні, релігійні заклади, державних та культурних діячів, потім у 1876 році заборонила українську мову та освіту. Отже це може говорити, що Росія і сьогодні є дика азіатська держава без європейських парламентських форм правління, ведучи своє законодавство та форму правління від азіатської держави Золотої Орди, державну структуру якої перейняла перемігши останню у XV-XVI століттях. Цю свою азіатську структуру імперія Росія утримує і донині. Отже зосереджена на фіно-угорському народі на татаро-монгольській державності Росія утворивши в XVIII-XIX століттях із сувокупності фіноугорських, балтських, азіатських, та мізерної частини слов'янських народів «великоросійську людність» - народ, зконцентрувавши її на азіатській формі правління та державності - Росія не бажає інших форм правління і для других обманутих і покорених народів в тому числі і українського. Однак у час XX століття Росії потрібно переходити до нових європейських інститутів правління і шанс у неї був, та щойно знову втрачений. Навіть з елементарних норм європейського життя впливає, що українська народність, як суто європейська є відмінною від великоросійської з притаманними рисами демократичного політичного устрою у минулому. Несумісність українців і росіян у Російській державі очевидна і у подальшому їх відмінність буде ще більше проявлятися. Однак, наголошує М.С. Грушевський, українцям в Росії поки що приходить у уповатися історичною традицією і нагадувати про свою минулу державність, освіту, культуру, відмінну від росіян. Українці в Росії змушені жити надією, що коли небудь їм дозволять українські школи, вищі учбові заклади, знайдуть фінанси на задоволення їх національних та культурних потреб. Цілком реально можна твердити, що гарантом вирішення українського питання у Росії, країні з такою складною історією складання народу, може бути надання останньою широкої культурно-національної автономії. Я не сумніваюся, наголошує М.С. Грушевський, що рано чи пізно українське питання в Росії змушене буде вирішуватися, не дивлячись на сьогоднішні суворі заборони, гоніння українських депутатів, науковців у зв'язку з розпуском першої Державної Думи[7,с.948-979].

Зреагував М.С. Грушевський в статті «О зрелости и незрелости» і на утворення в Російській Державній Думі окремої української депутатської фракції (союзу автономістів), що дало можливість нагадати російському уряду про права українців. Згідно з поданими напрацювань української фракції українці в Росії мають право на національне і культурне задоволення своїх потреб. Уряд за вимогами депутатів, негайно повинен приступити до вирішення українського питання в Росії. Однак уряд мовчав не маючи аргументів протистояти українським вимогам відмовчувався. Таким чином, наголошував М.С. Грушевський, мовчання російського уряду, його небажання вирішувати українське питання привело до подальшої консолідації української парламентської фракції. Протистоячи уряду українська

парламентська фракція переросла в «Союз українських автономістів», поставила питання про українське самоопреділення у якому повинні захищатися принципи української національної самобутності[8,с.207-208].

Щоб забезпечити сталість розвитку української автономії, вважав «Союз українських автономістів», необхідно створювати спеціальні закони, які б давали право вводити народну українську мову серед усього українського населення Росії, яке визнає себе українським і спонукати російський уряд сприяти виконанню цих законів. Виконання законів прийнятих Думою, на думку М.С. Грушевського, буде гарантом розвитку українського і російського населення імперії, спонукати до толерантного співіснування українців та росіян, а це забезпечить економічну, політичну стабільність Росії, як великої держави[9,с.267-273].

Отже, наголошував М.С. Грушевський, внесений в Державну Думу Російської імперії законопроект «Про громадянську рівність» повинен був урівняти в правах українців і росіян і в певній мірі задовільняти національні та культурні потреби українців[10,с.377-398].

Однак цього не сталося, оскільки царський уряд не збирався задовільняти національні та культурні потреби українців. Усі дискусії по українському питанню в Росії були припинені, уряд припинив повноваження Думи і припинив її існування. На думку М.С. Грушевського, власне із-за українського питання, позиції українських депутатів і була розпущена перша Державна Дума. Російський уряд налякався вимог українських автономістів, як і других національних меншин Росії. Розпуск Думи означав повернення до жахливих умов попереднього життя. Народ втратив надію про можливість вирішення царським урядом національної проблеми. Розпуск Державної Думи відкинув національне питання і українське в тому числі знову назад, Росія як до революційної доби знову опинилася в стані політичної анархії. У такій ситуації український рух в силу своїх визвольних традицій і в силу тих умов в яких поставив його царський уряд став переслідуючий, оскільки російське самодержавство не бажало навіть чути про наявність українського питання. Усе це застало українські свідомі сили включитися в боротьбу проти царського самодержавства. Старий режим століттями жорстоко розправлявся з щонайменшими проявами українського національного руху, що закалювало його. Жорстокість великодержавних шовіністів не похитнув стійкості української еліти і тому на початку ХХ століття українське питання в Росії, в новій революційній добі, звучало ще грізніше і згуртованіше політичною силою. Українське суспільство почало вимагати вирішення українського питання в Росії, що застало російський уряд немов би зненацька. Російська правляча еліта внаслідок багатовікової відчайдушної боротьби з українським рухом наголошував М.С. Грушевський, не сподівалася, що за такий короткий час український національний рух зможе так швидко згуртуватися і поставити перед російським суспільством українське питання на найвищому державному рівні[11,с.743-748].

З усіх куточків Російської імперії, де проживали компактно українці, долинули голоси в підтримку української парламентської фракції. І з цими голосами потрібно було рахуватися, оскільки українці в ряді російських регіонів складали більшість населення, національні і культурні потреби яких ніколи не задовільнялися. В Росії можна знайти свідомих державних мужів які розуміють потреби задоволення національних та культурних потреб щонайменших народів, однак не розуміють необхідності з'ясування українського питання. Вони не розуміли, що в українському національному організмі Росії у час найбільшого імпульсу асиміляції продовжував битися пульс національного життя в вигляді стихійного чи цілком свідомого самовизначення. Політична асиміляція українців в Росії є найбільшою і найпотужнішою працею уряду. За для здійснення своїх планів російський уряд вдавався до репресій. Відношення уряду Росії до української громадськості, наголошував М.С. Грушевський - це історія репресій, де в усьому українському російський уряд бачив «сепаратизм», з яким треба було боротись. При такій постановці питання українці не мали права на задоволення своїх національних та культурних потреб, тому тільки реформи в Росії покладали початок до постановки перед російським суспільством українського питання[12, с.54-61].

Для української громадськості Росії наголошував М.С. Грушевський було дуже важливо, щоби реформи привели до демократичного улаштування суспільства, стабільних демократичних законів, які б дали енергію для економічного, культурного розвитку українців на безкраїх теренах Росії. Однак уряд налякався українського питання, розпустив демократичну Думу, що знову відкинуло російське суспільство назад в темряву.

При такій тяжкій ситуації, наголошував М.С. Грушевський, українці з оптимізмом дивились на упертість російського уряду російського суспільства, розуміючи, що рано чи пізно а все таки російській правлячій еліті потрібно буде вирішувати українське питання і як показував досвід першої революційної доби, уже в ХХ столітті...[13, с.8-17].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Грушевский М.С. Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
- 2.Грушевский М.С. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
- 3.Грушевский М.С. Позорной памяти. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
- 4.Грушевский М.С. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №4.
- 5.Грушевский М.С. Стревоженный муравейник. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №5.
- 6.Грушевский М. Конец гетто. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №7.
- 7.Грушевский М.С. Украинство в России и его нужды. Украинский Вестник. - Спб, 1906. - №10.
- 8.Грушевский М. О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №4.
- 9.Грушевский М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №5.
- 10.Грушевський М. Конец гетто. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 7.
- 11.Грушевский М. На другой день. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 11.
- 12.Грушевский М. Украинский вопрос в России. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
- 13.Грушевский М.С. Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.

**«Украинский Вестник» - журнал української суспільно-політичної та економічної думки
першої революції в Росії. (Травень-вересень 1906 рік)**

«Украинский Вестник», що виходив у столиці Росії Петербурзі в революційну добу з травня по вересень 1906 року, був єдиним прогресивним українським журналом у тогочасній Росії. Його редакція, головний редактор М.А. Славінський, редактори: професор М.С. Грушевський, професор Д.Н. Овсянко-Куликовський, А.А. Русов, випустили 27 травня 1906 року перший номер «Украинского Вестника», так означивши його завдання: «В революційному русі, який переживають усі народи Росії, самий поверховий аналіз можна зробити совокупивши фактори: політичний, соціально-економічний та національний». Розглянути їх можна тільки при введенні конституційних свобод та демократичних інститутів. Тому утворення першої Державної Думи - найкращий прояв стремлень Росії до демократії. Власне демократія в Росії може вирішити українське питання, показати економічне, соціальне місце України серед народів демократичної Росії, сприяти справедливому вирішенню національного взагалі і українського зокрема питання в Росії, в чому редакція бачила своє найголовніше завдання: «Ми виступаємо під гаслом національної ідеї і нам дорогі чисті принципи демократії, які повинні бути в багатонаціональній Росії. Демократія і автономія України - наш головний стяг, під яким повинні об'єднатися, як рівний з рівним, усі вільні народи Росії» [11, с.8 - 17].

У першому ж номері «Украинский Вестник» розгортає свою програму блискучою статтею М.С. Грушевського «Национальній вопрос и автономия». На думку М.С. Грушевського - в Росії існують недержавні народи, серед них українці, які коли вступали в імперію, мали свою державність і відповідно автономію. Російська держава обманула українців і знищила українську автономію. Сьогоднішнє завдання українців - відновлення своєї автономії [4, с.8-17].

Дальше у цьому ж номері «Украинского Вестника» професор Д. Овсянко-Куликовський гололошує, що українська національність поряд із іншими має право розвивати і задовільняти свої культурні та національні запити і в цьому він бачить одне із завдань діяльності «Украинского Вестника» [15, с.18 - 25].

М.С. Грушевський доповнює його - Росія не перестане бути імперією, яка душить народи, допоки не відмінить усі заборони щодо українства в Росії, зокрема указ 1876 року спрямований проти української мови, духовної сили українського народу. Допоки Росія буде заважати розвиватися українській культурі, літературі, мистецтву, мові, самобутній історії - допоки вона не буде цивілізованою та демократичною державою [5, с.39 - 41].

Редакція підсумовує перший номер «Украинского Вестника» статтею «На пути освобождения» - у якій формулює суспільно-політичні настрої революційної доби. Могутній подих волі стрімко пройшовший по усіх краях Росії, прийшов і в Україну. Цей подих був своєчасним, оскільки Україна котилась до свого етнічного упадку. Цей подих волі відродив український політичний рух, організував його і положив перед українським народом завдання боротися за національну автономію. У революційній боротьбі, яка розпочалась в Росії, українці теж не повинні бути пасивними, вони починають усвідомлювати, що теж мають право на відродження сплящої української національної ідеї, впершу чергу на відродження своєї історії, мови, екультури, національної освіти, духовності, цілісності національної території. Вибори в першу Державну Думу яскраво показали, що українці зуміли обрати в Думу достойних депутатів, найкращі національні сили, які швидко зрозуміли свої священні завдання, служити народу. Для цього вони одностайно вирішили створити єдину українську фракцію, яка поставила перед собою завдання відродження автономії України. Скоро внаслідок злагоди українських депутатів, фракція переросла в союз українських автономістів [3, с.68-69].

В рамках української депутатської фракції був створений Український парламентський клуб, який функціонує в стінах Державної Думи підтримував видання «Украинского Вестника» [18, с.64 - 68].

Така підтримка породила вихід другого номера «Украинского Вестника», який вийшов 28 травня 1906 року. У ньому вже розглядалися економічні питання роботи Думи. Привертає увагу стаття М. Соколова «Украинцы и Украина в государственном бюджете России», у якій автор гостро критикує російський уряд: «через невміння господарювати в Україні російського чиновництва українські губернії тратять великі прибутки. Яка користь українцям від такого російського хазяйнування? Україна віддає в центральну казну 80% своїх прибутків, а забирає з казни тільки 20%. Центральна влада в Петербурзі попросту грабує українські губернії, отже негайно треба ввести закон про самостійне розпорядження прибутками в українських губерніях» [14, с.54 - 61; 20, с.97 - 103].

Як зауважують оглядачі преси, українські депутати з самого початку засідання Думи в основному правильно ставили свої питання до влади. Однак вони виступали розрізнено, їх боротьба була поодинокую. Скоро вони поабачили, що необхідно злучено виходити до уряду з комплексом питань, що заставило їх створити в Думі українську парламентську фракцію. Ціль утворення фракції українські

депутати пояснили так, що отримали таке завдання від усього українського народу: «український народ, як нація має право, безспорно, свої особливості, які які породжують суто українські потреби - національні, політичні, соціально-економічні. Проблеми ці виражаються в слідуючих конкретних вимогах до російського уряду:

1. Політична автономія України в етнографічних кордонах.
2. Ведення української мови в школах усіх ступенів, в судах, в місцевих адміністративних органа.
3. Народ український бажає повної волі для усіх друкованих органів.
4. Бажає вирішення земельного питання. Земля повинна стати власністю українського народу.

Ставлячи такі вимоги українські депутати наголошували - що для вирішення таких складних питань, поставлених перед українським народом, вони утворили свою організацію - Українську парламентську фракцію, яка повинна вирішити поставлені перед нею вимоги до центральної влади[27, с.133 - 135].

Черговий номер «Украинского Вестника», що вийшов 4 червня 21906 року, розповів про діяльність Української парламентської фракції. Як зауважує «Украинский Вестник», утвореній фракції прийшлося зразу ж відбиватися від нападів великодержавних шовіністів і пояснювати, що українська фракція і розмови про автономію це не націоналістична доктрина, яка відмежовує українців від росіян, а задоволення національних і культурних потреб українців в Російській державі. В зв'язку з цим українським депутатам прийшлося нагадувати російській владі, що вони мають на ставлення таких питань історичне право. Російському уряду досить детально прийшлося в стінах парламенту розповісти українсько-російську історію від 1654 року до 1906 року і тільки розтавивши усі крапки над «І» українці відстояли своє право на відновлення автономії. Після цієї кампанії українські депутати змогли з'ясувати питання української фракції. Всвою чергу російський уряд зробив вигляд, що він зрозумів суть домагань українських депутатів. Однак цим фракція тільки зуміла довести уряду необхідність свого утворення і функціонування[10, с.158 - 165].

Четвертий номер «Украинского Вестника», який вийшов 11 червня 1906 року змушений був своїми статтями відбиватися від великого потоку російської критики роботи української фракції. Усі урядові газети і журнали звинувачували українців в усіх суцях і несущих гріхах. Спроду відповіді на усі напади на сторінках «Украинского Вестника» зробив М.С. Грушевський блискучою статтею: «Наши требования» та А.А. Русов «Что такое национализм?» [6, с.268 - 283].

П'ятий номер «Украинского Вестника» теж був повністю присвячений відповідям української громадськості великодержавним шовіністам[7, с.271 - 325].

Шостий уже більш конкретизував матеріал, зокрема у більш саркастичній формі висвітлювалися напади великодержавних шовіністів на українську думську фракцію. Такі статті М.С. Грушевського, як «Стревоженный муравейник», Д. Овникова-Куликовського - «Что такое национализм», Д. Багалія «Характерные страницы из прошлого», А. Лотоцького «Илоты XX века» - давали відповіді на на усі нападки російської великодержавної шовіністичної преси[2,с.338 - 330; с.319 - 321].

Сьомий номер «Украинского Вестника» розглядав законопроекти про громадянську рівність, про національні права, питання про відміну смертної кари. Українська фракція наполягала на введенні закону про широке самоуправління для українських областей. Відгукуючись на проходячі в Думі з цього приводу суперечки М.С. Грушевський у статті «Конец гетто» наголошував, що в Росії необхідно поводити реформи. Щостосується українського суспільства, то воно, безсумніву, з нетерпінням чекає введення законів, які дадуть можливість розвиватися українському народу в рамках єдиного демократичного закону[8, с.95 - 96; 397 - 398].

Таким чином ми бачимо, що українська фракція в Думі, хоча і була різноманітна, однак намагалася представляти по сувокупності висунутих вимог усе населення України, усіх слоїв і політичних кіл українського суспільства і впливати на хід обговорення Думою законопроектів. Дев'ятий номер «Украинского Вестника», наголошує на необхідності проводити реформи місцевого самоуправління і прийняття програм валадою по цьому питанню. Українська фракція вирішила внести в Думу негайну заявку про відрядження депутатів в Київську, Полтавську та Чернігівську губернії для розслідування погромів та розстрілів[21,с.604-615].

Однак царський уряд не дозволив проводити розслідування погромів та розстрілів скоїних ним же проти власного народу. Тому указом царя 8 червня Дума була розпущена і її нове зібрання у новому складі було призначене на 20 січня 1907 року. Українська фракція депутатів зробила такий висновок із ситуації. Наукраїні однозначно стає очевидним факт, що без національно-культурно-територіальної автономії Україна існувати не зможе. Отже нехай ця проста формула стане для всіх українців законом. На основі цього закону вони повинні готуватися до виборів в ІІ Державну Думу [18,с.623-632].

Десятий номер «Украинского Вестника» аналізує роботу української думської фракції. М. Доманський наголошує, що депутати із території України з'явилися в думу з єдиним наказом від всіх виборців - «добути землю і волю для України»[16,с.331-337].

У процесі засідань Думи вони побачили необхідність постановки питання поред російським урядом про автономію для України, а це може говорити, що українська фракція в Думі пройшла складний шлях консолідації. Вона тільки ставила питання і добивалась права на своє існування і не вирішувала ні одного питання. На думку М. Доманського, українська фракція першої Думи це «збіговисько українських романтиків, яка багато говорила, та нічого не зробила, а отже боротьба за автономію України і федеративне улаштування Росії тільки починається, де приклад Польщі повинен стати нам дороговказом»[22,с.692-698].

Отже розпуск Думи, наголошує М.С. Грушевський у передовій статті десятого номера «Украинского Вестника» - «На другой день» - знову відкинуло росію назад в феодальне минуле. Надія на демократичне улаштування Російської держави була втрачена. Однак в таких умовах українська інтелігенція не повинна залишати свій народ без захисту і боротися з ним до перемоги. Виконуючи свій обов'язок перед народом інтелігенція повинна стати на чолі визвольного народногго руху. Ось такі завдання у нас - боротися цивілізованим парламентським чином за свободу українського народу. За умов цивілізованості нашої боротьби ми зможемо вибороти собі незалежність від Росії[23,с.734-748].

Отже в цей час, акцентувалося в одинадцятому номері «Украинского Вестника» на Україні народ повністю підтримував депутатів української фракції Думи, усю по містах та селах були вивішені транспаранти і лунали гасла «Дума бажала народу добра», однак царський уряд не бажав розголосу про будь-яку автономізацію України і намагався придушувати повстання населення, яке обурилося у з'язку з закриттям роботи Думи[24,с.779-796].

Дванадцятий номер «Украинского Вестника» з'ясовує роботу депутатів української фракції Думи, які ставлячи перед російським урядом питання не знаходили ніякої відповіді. Постанова питання про національну автономію України було найбільшим досягненням українських депутатів. Оглядач «Украинского Вестника» М. Могилянський зауважував: «Питання про національну автономію до цих пір являється принциповим питанням демократичного українського суспільства. Українська фракція в Думі поставила це болюче питання, однак ні за яких обставин не змогла отримати відповіді на нього»[13,с.807-810].

Отже розчаровані діями царського уряду, як зауважено в тринадцятому номері «Украинского Вестника», народні маси виступили проти російської влади. Протести і виступи пройшли в усіх українських губерніях: Полтавській, Київській, Подільській, Чернігівській, Катеринославській, Херсонській - народ вимангав політичних свобод, рівності громадян, перегляду земельного закону і автономії для України[1,с.902-907].

Ситуація в країні ставала напруженою і за таких обставин царський уряд змушений був робити вигляд, що турбується народом. Щоб припинити виступи він опублікував свою «ліберальну програму реформ», яка незадовільняла народи Росії. Влада почала закривати демократичні видання в українських губерніях. В Москві, влада закрила газету «Україна», яка мала випускати 150 номерів в рік, щомісячний журнал «Хата», який теж мав вийти в Москві. Влада закрила також український ілюстрований щонедільний журнал «Зоря», якого вийшло в Москві тільки три номери[25,с.919-920].

Вічуваючи загрозу закриття російською владою «Украинского Вестника» в Петербурзі, М.С. Грушевський в останньому чотирнадцятому номері в 1906 році у статті «Украинство в России, его запросы и нужды» - так характеризує ситуацію в Росії: «Тяжко знайти область в якій широкі кола суспільства ясно могли собі уявити межі «Українського питання в Росії». Українське питання в Росії, залишається відкритим. У Росії, пересічний інтелігентний росіянин знайомий з національним питанням само найменшого народу, та українського питання в Росії небажає знати ніхто. Чому така симпатія росіян до українців? Чому національні інтереси 30-ти мільйонного народу так ігнорує російський уряд? Счому навіть середовище українців часто не усвідомлює необхідності боротися за свої національні права. Ми бачемо, що Росія денационалізує малі народи і хоче те саме зробити з українцями в Росії. Однак з українцями в Росії це зробити важко, оскільки українці мають свою самостійну культуру, знищити яку неможливо, і хоча в регіонах Росії асиміляція триває, однак все ж там продовжже битися українське національне життя, яке набирає організованих форм. Загальні рипресії росіян пароти українців набирають організованих фолрм, вони уже починають мати свої традиції. Вони не є пародуктом сьогоднішнього дня, а породжені раніше. Ще у XVIII столітті російська влада, обманувши українців, порушивши договір двох народів, який був сформульований Переяславською угодою - знищила українську державу і тим самим підірвала довіру українців до росіян. У XIX столітті - російська влада знищила українську науку, інтелігенцію, заборонила українську мову, у XX столітті - поставила завдання зросійшити, асимілювати український народ. Відношення російського уряду до українського народу, наголошував М.С. Грушевський у 1906 році, покрита мороком репресій. Спочатку Росія знищила автономію України, місцеві форми українського національного життя, наукові установи, державні, релігійні заклади, державних та культурних діячів, потім у 1876 році заборонила українську

мову та освіту. Отже це може говорити, що Росія і сьогодні є дика азіатська держава без європейських парламентських форм правління, ведучи своє законодавство та форму правління від азіатської держави Золотої Орди, державну структуру якої перейняла перемігши у XV-XVI століттях. Цю свою азіатську структуру держави Росія утримує і донині. Отже зосереджена на фіно-угорському народі на татаро-монгольській державності Росія утворивши в XVIII-XIX століттях із сувокупності фіноугорських, балтських, азіатських, та мізерної частини слов'янських народів «великоросійську людність» - народ, зконцентрувавши її на азіатській формі правління та державності-Росія не бажає інших форм правління і для других обманутих і покорених народів в тому числі і українського. Однак у час XX століття Росії потрібно переходити до нових європейських інститутів правління і шанс у неї був, та щойно знову втрачений. Навіть з елементарних норм європейського життя впливає, що українська народність, як суто європейська є відмінною від великоросійської з притаманними рисами демократичного політичного устрою у минулому. Несумісність українців і росіян у Російській державі очевидна і у подальшому їх відмінність буде ще більше проявлятися. Однак, наголошує М.С. Грушевський, українцям в Росії поки що приходить уявлятися історичною традицією і нагадувати про свою минулу державність, освіту, культуру, відмінну від росіян. Українці в Росії змушені жити надією, що коли небудь їм дозволять українські школи, вищі учбові заклади, знайдуть фінанси на задоволення їх національних та культурних потреб. Цілком реально можна твердити, що гарантом вирішення українського питання у Росії, країні з такою складною історією складання народу, може бути надання останньою широкої культурно-національної автономії. Я не сумніваюся, наголошує М.С. Грушевський, що рано чи пізно українське питання в Росії змушене буде вирішуватися, не дивлячись на сьогоднішні суворі заборони, гоніння українських депутатів, науковців у зв'язку з розпуском першої Державної Думи [9,с.948-979].

Отже Думу було розпущено, наступала пора, що осо-ось російська влада закрие і рупор української фракції Думи щонедільний журнал «Украинский Вестник». Редакція розуміла це, тому остання стаття «Українське селянство про розпуск Першої Державної Думи» закликала від імені найчисленішого прошарку населення України, українського селянства відновлення діяльності думи: «Давай нашу Думу скоріше назад!», однак царська влада репресіями відповіла на селянське прохання. Дума була розігнана, припинила свою діяльність і українська фракція в думі, а після припинення діяльності фракції припинив видавничу діяльність і столичний рупор українців «Украинский Вестник»[26,с.969-979].

Отже внаслідок революції в 1905 році в столиці Росії Петербурзі виникає незалежний від російської громадської думки часопис, який покликаний у революційному русі боротися за демократію та національну автономію України, показувати місце і значення України серед других народів. Редакція наголошувала від початку до кінця, що демократія і автономія, це головне для відновлення життєздатності українського народу. За наявності культурно-національної автономії українці стануть шанованим народом серед других народів не тільки Росії, але й Європи й Світу[9,с.284-294].

На жаль «Украинский Вестник» своїм бурхливим життям не вирішив усіх поставлених перед ним завдань вийшовши і травні 1906 року, а припинивши своє існування в вересні 1906 року [11,с.1-3].

Аналізуючи у 1912 році діяльність петербургського журналу «Украинский Вестник», московський оглядач української преси П. Смуток в українському часописі московських українців «Украинская жизнь» зауважував: «Украинский Вестник», що виходив в Петербурзі в 1906 році за підтримкою та участю українських депутатів першої Державної Думи, розпочав бурхливе українське життя в столиці Росії. Він поклав початок українській демократичній пресі в столиці Росії. Власне цей часопис справлявся з завданням доведення українського питання до російської влади, російського та українського суспільства. Це ж завдання українцям треба ставити і в подальшому... [19,с.48-409,с.50-54].

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Аграрное движение в Украине с 1 июня по 1 августа. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №10.
- 2.Багалий Д. Характерная страница из прошлого. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №6.
- 3.Билоусенко О. Украинский парламентский клуб. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
- 4.Грушевский М.С. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
- 5.Грушевский М.С. Позорной памяти. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
- 6.Грушевский М.С. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №4.
- 7.Грушевский М.С. Стревоженный муравейник. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №5.
- 8.Грушевский М. Конец гетто. Украинский Вестник.- Спб.,1906. - №7.
- 9.Грушевский М.С. Украинство в России и его нужды. Украинский Вестник. - Спб., - №10.
- 10.Доманицкий В. Два момента.(1767-1906). Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №3.
- 11.Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. - Спб., - №1.
- 12.Лотоцкий А. Илоты XX века. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №6.
- 13.Могилянський М. Постановка вопроса об автономии. Украинский Вестник. - Спб. - №12.
- 14.На пути освобождения. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
- 15.Овсянников-Куликовский Д. Что такое национальность. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
- 16.Овсянников-Куликовский Д.Что такое национализм. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №6.
- 17.Русов А.А. Что такое национализм. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №4.
- 18.Русов А. Дума распущена. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №9.
- 19.Смуток П. Украинская пресса. Украинская Жизнь. - М.,1912.- №1.
- 20.Соколов. И.Украина в государственном бюджете России. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №2.
- 21.Украинские депутаты в Государственной Думе. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №9.
- 22.Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №10.
- 23.Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №11.
- 24.Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №12.
- 25.Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №13.
- 26.Украинское крестьянство о роспуске Думы. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №14.
- 27.Шеремет В. Украинская парламентская организация. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №2.
- 28.Шраг И. О союзе автономистов. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.

**«Украинский Вестник» (Санкт-Петербург 1906 рік) –
як рупор з'ясування українського питання в Росії на початку XX століття**

На початку XX століття в Російській імперії державі у якій продовж XIX століття знищувалося українське національне та культурне життя, знов з усією явністю постало українське питання, яке необхідно було з'ясувати. Розвиток елементів демократії в революційному русі який охопив Росію дав можливість українській еліті знову поставити перед російським урядом українське питання з усіма його відтінками історичним, економічним . культурним та побутовим.

Революційна ситуація в Росії відродила національну свідомість українців і поставила перед ними завдання боротьби за свої національні та культурні права, культурно-національну автономію [12,с.6-7].

Здавлось би в інтересах Російського уряду було вирішення в цю революційну пору українського питання раз і назавжди, щоб повернути на бік самодержавства таку велику і чисельну етнічну силу, як українців і задовілити їхні вимоги в їх етнічних кордонах. Ситуація складалася так, наголошувала С. Русова, що українці повірили, що демократичні реформи в Росії зможуть вирішити українське питання в Росії. Українці, як і другі народи Росії чекали не одне покоління з'ясування свого українського питання. З цим завданням в цю революційну пору розпочав свою активну діяльність їх новоутворений рупор - Український Вісник, який в центрі російського культурного життя Петербурзі, взяв на себе зобов'язання з'ясувати українське питання в Росії[11,с.46-47].

Могутня хвиля революційних змін, які пройшли по Росії, застала українців в виразній революційній добу вирішувати українське питання не дивлячись на повне ігнорування його з боку російської влади. Глибока національна свідомість була тим критерієм, який зберіг українців Росії від насильницької асиміляції. У продовж усього XIX століття українці в тій чи іншій формі виставляли свої національні інтереси, однак вони повністю ігнорувалися і російським суспільством і російською владою. Уся боротьба українців Росії у XIX столітті закінчувалася забороною усього українського, тобто поразкою. Однак українці знаходили силу духу і при сприятливій порі знову і знову виставляли перед російським урядом українське питання. Справедлива постановка українського питання, нерозуміння його російським суспільством, російським урядом, застало українців на новому, революційному витку історії приступити до боротьби за вирішення цивілізованим шляхом українського питання в Росії. Внаслідок наявності могутнього, російськомовного політичного рупору Українського Вісника в українців Росії починає просипатися національна свідомість. Даний часопис об'єднав і консолідував усіх, як російськомовних так і україномовних українців, росіян- прихильників українського руху в Росії.Український Вісник зіграв роль консолідатора українців спричинив до росту національної свідомості. З ростом національної свідомості український рух в Росії починає набирати організованих рис. Скромні виступи ентузіастів по українській історії та культурі привели до виникнення українських політичних організацій, які хоч і були переповнені агентами російської поліції однак уже не могли ставити питання про задоволення національних та культурних потреб українців в Росії. Українська національна свідомість усе глибше проникала в народні маси, в регіони Росії в яких компактно проживали українці. Практична робота українських наукових сил, українських політичних та культурних лідерів, Українського Вісника, по підняттю самосвідомості українського населення Росії дозволила досягнути за короткий час, в умовах революційної доби в Росії, високий рівень самосвідомості українців. Українці революційної доби уже усвідомлювали себе як культурну націю з своєю особистою історією, стародавньою державністю. Демократичні перетворення в Росії були сповна використані українцями і в створену царським самодержавством Державну Думу попали власне ті свідомі українські сили, які взяли на себе довести українське питання до російського суспільства, російського уряду. Цими енергійними людьми був створений друкований орган «Украинский Вестник» - який взявся висвітлювати усі запити українців в Росії. Власна такий потужний орган, згуртував українських депутатів, породив українську парламентську фракцію для захисту національних прав українців. При таких обставинах українське питання було поставлене в найвищому ешелоні російського суспільства, російського уряду, що застало проснутися широкі слої українців з найвіддаленіших куточків Російської імперії. На ґрунті підняття самосвідомості українців в Росії стало можливим ставити перед російським урядом питання про задоволення національних та культурних потреб українців в Росії[14,с.54-61].

Першим могутнім інтелектуальним надбанням українців в російській Державній Думі було створення Українського парламентського клубу, який намагався об'єднати усі українські партії і організації навколо парламентської боротьби за вирішення українського питання в Росії. Слід зауважити, що український парламентський клуб входило 41 депутатів, тобто усі ті які стояли на позиціях української національної ідеї. Їх завданням було скоріше задоволення російським урядом національних, освітніх та культурних вимог українців Росії, територіально-екультурної автономії для України[3,с.68-69].

Український парламентський клуб утвердив українську парламентську фракцію Державної Думи. Власне українська парламентська фракція старла тим рупором, яка взялася задовільняти економічні, культурні і політичні потреби українців в Росії. В фракції сконцентрувалось 40 депутатів, які активно співпрацюючи з усіма прогресивними російськими силами, «Перербургським українським політичним клубом», «Українським Вісником», зуміли поставити українське питання в серці Російської імперії на найвищому державному рівні. Російські державні експерти вивчивши поставлені українськими депутатами вимоги не знайшли іншого виходу, як взяти їх до уваги, однак без жодного намагання їх вирішити[13,с.133-134].

Утворення в Російській Державній Думі окремої української депутатської фракції (союзу автономістів) дало можливість нагадати російському уряду про права українців. Згідно з поданими напрацюваннями української фракції українці в Росії мають право на національне і культурне задоволення своїх потреб. Уряд за вимогами депутатів, негайно повинен приступити до вирішення українського питання в Росії. Однак уряд мовчав не маючи аргументів притистояти українським вимогам відмовчувався [1,с.156-157].

Таким чином мовчання уряду, його небажання вирішувати українське питання привело до подальшої консолідації української парламетської фракції. Протистоячи уряду українська парламетська фракція переросла в «Союз українських автономістів», поставила питання про українське опрелінення у якому повинні захищатися принципи української національної самобутності[4,с.207-208].

Щоб забезпечити сталість розвитку української автономії, вважав «Союз українських автономістів», необхідно створювати спеціальні закони, які б давали право вводити народну українську мову серед усього українського населення Росії, яке визнає себе українським і спонукати російський уряд сприяти виконанню цих законів. Виконання законів прийнятих Думою буде гарантом розвитку українського і російського населення імперії, спонукати до толерантного співіснування українців та росіян, а це забезпечить економічну, політичну стабільність Росії, як великої держави [5,с.267-273].

В цей же час на фоні цих вимог ми бачимо тяжке, злиденне становище українського наеслення, яке на широких теренах Російської імперії не мало можливостей задовільняти своїх національних та культурних потреб. Російська громадська думка не бажає задовільняти національних потреб українців і якщо б не революційна доба, українська фракція в Думі, яка пробудила свідомість українців Росії, то українці уже в середині ХХ століття зникли б як народ, національність, що розвинув як економічно і культурно безкраї простори Росії, розчинився б в широкому масиві росіян[9,с.360-375].

Отже внесений в Державну Думу Російської імперії законопроект «Про громадянську рівність» повинен був урівняти в правах українців і росіян і в певній мірі задовільняти національні та культурні потреби українців[6,с.377-398].

Однак цього не сталося, оскільки царський уряд не збирався задовільняти національні та культурні потреби українців. Усі дискусії по українському питанню в Росії були припинені, уряд припинив повноваження Думи і припинив її існування. На нашу думку, власне із-за українського питання, позиції українських депутатів і була розпущена перша Державна Дума. Російський уряд налякався вимог українських автномістів, як і других національних меншин Росії. Розпуск Думи означав повернення до жахливих умов попереднього життя[10,с.623-624].

Народ втратив надію про можливість вирішення царським урядом національної проблеми. Розпуск Державної Думи відкинув національне питання і українське в тому числі знову назад, Росія як до ревоюційної доби знову опинилася в стані політичної анархії. У такій ситуації український рух в силу своїх визвольних традицій і в силу тих умов в яких поставив його царський уряд став переслідуюмий, оскільки російське самодержавство не бажало навіть чути про наявність українського питання. Усе це заставило українські свідомі сили включитися в боротьбу проти царського самодержавства. Старий режим століттями жорстоко розправлявся з щонайменшими проявами українського національно руху, що закалювало його. Щорстокість великодержавних шовіністів не похитнув стійкості української еліти і тому на початку ХХ століття українське питання в Росії, в новій революційні добі, зазвучало ще грізнішою і згуртованішою політичною силою. Українське суспільство почало вимагати вирішення українського питання в Росії, що застало російський уряд немов би зненацька. Російська правляча еліта внаслідок багатовікової відчайдушної боротьби з українським рухом не сподівалася, що за такий короткий час український національний рух зможе так швидко згуртуватися і поставити перед російським суспільством українське питання на найвищому державному рівні[7,с.743-748].

З усіх куточкві Російської імперії, де проживали компактно українці, долинули голоси в підтримку української парламентської фракції. І з цими голосами потрібно було рахуватися, оскільки українці в в ряді російських регіонів складаюли більшість населення, національні і культурні потреби яких нікили не задовільнялися. В Росії можна знайти свідомих державних мужів які розуміють потреби задоволення національних та культурних потреб щоненайменших народів, однак не розуміють необхідності

з'ясування українського питання. Вони не розуміли, що в українському національному організмі Росії у час найбільшого імпульсу асиміляції продовжував битися пульс національного життя в вигляді стихійного чи цілком свідомого самовизначення. Політична асиміляція українців в Росії є найбільшою і найпотужнішою працею уряду. За для здійснення своїх планів російський уряд вдавався до репресій. Відношення уряду Росії до української гродськості, наголошував М.С. Грушевський - це історія репресій, де в усьому українському російський уряд бачив «сепаратизм», з яким треба було боротись. При такій постановці питання українці не мали права на задоволення своїх національних та культурних потреб, тому тільки реформи в Росії поклали початок до постановки перед російським суспільством українського питання[8,с.54-61].

Для української громадськості Росії було дуже важливо, щоби реформи привели до демократичного улаштування суспільства, стабільних демократичних законів, які б дали енергію для економічного, культурного розвитку українців на безкраїх теренах Росії. Однак уряд налякався українського питання, розпустив демократичну Думу, що знову відкинуло російське суспільство назад в темряву. При такій тяжкій ситуації українці з оптимізмом дивились на упертість російського уряду російського суспільства, розуміючи, що рано чи пізно а всетаки російській правлячій еліті потрібно буде вирішувати українське питання і як показував досвід першої революційної доби, уже в ХХ столітті...[2,с.948-963].

Список використаних джерел та літератури:

1. А.Г. Голоса об автономии. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 3.
2. Білоусенко О. Terra incognita. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №14.
3. Білоусенко О. Украинский парламентский клуб. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 1.
4. Грушевский М. О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 4.
5. Грушевский М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 5.
6. Грушевський М. Конец гетто. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 7.
7. Грушевский М. На другой день. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - № 11.
8. Грушевский М. украинский вопрос в России. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
9. Лотоцкий А. Илоты XX века. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 6.
10. Русов А. После роспуска Думы. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 9.
11. Русова С. Украинский Вестник. - Спб.,1906.- №1.
12. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - №1.
13. Шеремет В. Украинская парламентская фракция. Украинский Вестник. - Спб.,1906. - № 2.
14. Speetator. На пути освобождения. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.

Участь Михайла Грушевського у діяльності журналу «Украинский Вестник»

«Украинский Вестник», що виходив у столиці Росії, Петербурзі в революційну добу з травня по вересень 1906 року, був єдиним прогресивним українським журналом у тогочасній Росії. Його редакція, головний редактор М.А. Славінський, редактори: професор М.С. Грушевський, професор Д.Н. Овсянко-Куликовський, А.А. Русов, випустили 27 травня 1906 року перший номер «Украинского Вестника», так означивши його завдання: «В революційному русі, який переживають усі народи Росії, самий поверховий аналіз можна зробити совокупивши фактори: політичний, соціально-економічний та національний». Розглянути їх можна тільки при введенні конституційних свобод та демократичних інститутів. Тому утворення першої Державної Думи - найкращий прояв стремлень Росії до демократії. Власне демократія в Росії може вирішити українське питання, показати економічне, соціальне місце України серед народів демократичної Росії, сприяти справедливому вирішенню національного взагалі і українського зокрема питання в Росії, в чому редакція бачила своє найголовніше завдання: «Ми виступаємо під гаслом національної ідеї і нам дорогі чисті принципи демократії, які повинні бути в багатонаціональній Росії. Демократія і автономія України - наш головний стяг, під яким повинні об'єднатися, як рівний з рівним, усі вільні народи Росії»[1,с.8-17].

У першому ж номері «Украинский Вестник» розгортає свою програму блискучою статтею М.С. Грушевського «Национальный вопрос и автономия».

На думку М.С. Грушевського - в Росії існують недержавні народи, серед них українці, які коли вступали в імперію, мали свою державність і відповідно автономію. Російська держава обманула українців і знищила українську автономію. Сьогоднішнє завдання українців - відновлення своєї автономії[2,с.8-17].

В наступній статті «Позорной памяти» М.С.Грушевський наголошує: «Росія не перестане бути імперією, яка душить народи, допоки не відмінить усі заборони щодо українства в Росії, зокрема указ 1876 року спрямований проти української мови, духовної сили українського народу. Допоки Росія буде заважати розвиватися українській культурі, літературі, мистецтву, мові, самобутній історії - допоки вона не буде цивілізованою та демократичною державою. Редакція підсумовує перший номер «Украинского Вестника» статтею «На пути освобождения» - у якій формулює суспільно-політичні настрої революційної доби. Могутній подих волі стрімко пройшовший по усіх краях Росії, прийшов і в Україну. Цей подих був своєчасним, оскільки Україна котилась до свого етнічного упадку. Цей подих волі відродив український політичний рух, організував його і положив перед українським народом завдання боротися за національну автономію. У революційній боротьбі, яка розпочалась в Росії, українці теж не повинні бути пасивними, вони починають усвідомлювати, що теж мають право на відродження сплячої української національної ідеї, впершу чергу на відродження своєї історії, мови, культури, національної освіти, духовності, цілісності національної території. Вибори в першу Державну Думу яскраво показали, що українці зуміли обрати в Думу достойних депутатів, найкращі національні сили, які швидко зрозуміли свої священні завдання, служити народу. Для цього вони одностайно вирішили створити єдину українську фракцію, яка поставила перед собою завдання відродження автономії України. Скоро внаслідок злагоди українських депутатів, фракція переросла в союз українських автономістів»[3,с.39-41].

Четвертий номер «Украинского Вестника», який вийшов 11 червня 1906 року змусив М.С. Грушевського своїми статтями відбиватися від великого потоку російської критики роботи української фракції. Усі урядові газети і журнали звинувачували українців в усіх суцях і несущих гріхах. Спроду відповісти на усі напади на сторінках «Украинского Вестника» зробив М.С. Грушевський блискучою статтею: «Наши требования» в якій відкинув усі звинувачення російської преси «...В організації сепаратизму та автономізму»[4,с.268-283].

П'ятий номер «Украинского Вестника» теж був повністю присвячений відповідям української громадськості великодержавним шовіністам. В ньому М.С. Грушевський в статті «Стревоженный муравейник» розвінчав спроби «російських великодержавників» відмовити українцям, які тсавлять питання в Державній Думі в наданні національної автономії[5,с.271-325].

Шостий номер «Украинского Вестника» ще більше конкретизував матеріал, зокрема у більш саркастичній формі висвітлювалися напади великодержавних шовіністів на українську думську фракцію. Такі статті М.С. Грушевського, давали відповіді на усі нападки російської великодержавної шовіністичної преси. Сьомий номер «Украинского Вестника» розглядав законопроекти про громадянську рівність, про національні права, питання про відміну смертної кари. Українська фракція наполягала на введенні закону про широке самоуправління для українських областей. Відгукуючись на проходячі в Думі з цього приводу суперечки М.С. Грушевський у статті «Конец гетто» наголошував, що в Росії необхідно проводити реформи. Що стосується українського суспільства, то воно, безсумніву, з

нетерпінням чекає введення законів, які дадуть можливість розвиватися українському народу в рамках єдиного демократичного закону[6,с.95-96; с.397-398].

Відчуваючи загрозу закриття російською владою «Украинского Вестника» в Петербурзі, М.С. Грушевський в останньому чотирнадцятому номері в 1906 році у статті «Украинство в России, его запросы и нужды» - так характеризує ситуацію в Росії: «Тяжко знайти область в якій широкі кола суспільства ясно могли собі уявити межі «Українського питання в Росії». Українське питання в Росії, залишається відкритим».

У Росії, пересічний інтелігентний росіянин знайомий з національним питанням само найменшого народу, та українського питання в Росії не бажає знати ніхто. Чому така симпатія росіян до українців? Чому національні інтереси 30-ти мільйонного народу так ігнорує російський уряд? Чому навіть середовище українців часто не усвідомлює необхідності боротися за свої національні права. Ми бачемо, що Росія денаціоналізує малі народи і хоче те саме зробити з українцями в Росії. Однак з українцями в Росії це зробити важко, оскільки українці мають свою самостійну культуру, знищити яку неможливо, і хоча в регіонах Росії асиміляція триває, однак все ж там продовжує битися українське національне життя, яке набирає організованих форм. Загальні рипресії росіян проти українців набирають організованих форм, вони уже починають мати свої традиції. Вони не є продуктом сьогоднішнього дня, а породжені раніше. Ще у XVIII столітті російська влада, обманувши українців, порушивши договір двох народів, який був сформульований «Переяславською угодою» – знищила Українську державу і тим самим підірвала довіру українців до росіян. У XIX столітті - російська влада знищила українську науку, інтелігенцію, заборонила українську мову, у XX столітті - поставила завдання зросійшити, асимілювати український народ. Відношення російського уряду до українського народу, наголошував М.С. Грушевський у 1906 році, покрита мороком репресій. Спочатку Росія знищила автономію України, місцеві форми українського національного життя, наукові установи, державні, релігійні заклади, державних та культурних діячів, потім у 1876 році заборонила українську мову та освіту. Отже це може говорити, що Росія і сьогодні є дика азіатська держава без європейських парламентських форм правління, ведучи своє законодавство та форму правління від азіатської держави Золотої Орди, державну структуру якої перейняла перемігши останню у XV-XVI століттях. Цю свою азіатську структуру імперія Росія утримує і донині. Отже зосереджена на фіно-угорському народі на татаро-монгольській державності Росія утворивши в XVIII-XIX століттях із сувокупності фіноугорських, балтських, азіатських, та мізерної частини слов'янських народів «великоросійську людність» - народ, зконцентрувавши її на азіатській формі правління та державності - Росія не бажає інших форм правління і для других обманутих і покорених народів в тому числі і українського. Однак у час XX століття Росії потрібно переходити до нових європейських інститутів правління і шанс у неї був, та щойно знову втрачений. Навіть з елементарних норм європейського життя впливає, що українська народність, як суто європейська є відмінною від великоросійської з притаманними рисами демократичного політичного устрою у минулому. Несумісність українців і росіян у Російській державі очевидна і у подальшому їх відмінність буде ще більше проявлятися. Однак, наголошує М.С. Грушевський, українцям в Росії поки що приходить уявлятися історичною традицією і нагадувати про свою минулу державність, освіту, культуру, відмінну від росіян. Українці в Росії змушені жити надією, що коли небудь їм дозволять українські школи, вищі учбові заклади, знайдуть фінанси на задоволення їх національних та культурних потреб. Цілком реально можна твердити, що гарантом вирішення українського питання у Росії, країні з такою складною історією складання народу, може бути надання останньою широкої культурно-національної автономії. Я не сумніваюся, наголошує М.С. Грушевський, що рано чи пізно українське питання в Росії змушене буде вирішуватися, не дивлячись на сьогоднішні суворі заборони, гоніння українських депутатів, науковців у зв'язку з розпуском першої Державної Думи[7,с.948-979].

Зреагував М.С. Грушевський в статті «О зрелости и незрелости» і на утворення в Російській Державній Думі окремої української депутатської фракції (союзу автономістів), що дало можливість нагадати російському уряду про права українців. Згідно з поданими напрацюваннями української фракції українці в Росії мають право на національне і культурне задоволення своїх потреб. Уряд за вимогами депутатів, негайно повинен приступити до вирішення українського питання в Росії. Однак уряд мовчав не маючи аргументів протистояти українським вимогам відмовчувався. Таким чином, наголошував М.С. Грушевський, мовчання російського уряду, його небажання вирішувати українське питання привело до подальшої консолідації української парламентської фракції. Протистоячи уряду українська парламентська фракція переросла в «Союз українських автономістів», поставила питання про українське самоопреділення у якому повинні захищатися принципи української національної самобутності [8,с.207-208].

Щоб забезпечити сталість розвитку української автономії, вважав «Союз українських автономістів», необхідно створювати спеціальні закони, які б давали право вводити народну українську мову серед усього українського населення Росії, яке визнає себе українським і спонукати російський уряд сприяти виконанню цих законів. Виконання законів прийнятих Думою, на думку М.С. Грушевського, буде гарантом розвитку українського і російського населення імперії, спонукати до толерантного співіснування українців та росіян, а це забезпечить економічну, політичну стабільність Росії, як великої держави[9,с.267-273].

Отже, наголошував М.С. Грушевський, внесений в Державну Думу Російської імперії законопроект «Про громадянську рівність» повинен був урівняти в правах українців і росіян і в певній мірі задовільняти національні та культурні потреби українців[10,с.377-398].

Однак цього не сталося, оскільки царський уряд не збирався задовільняти національні та культурні потреби українців. Усі дискусії по українському питанню в Росії були припинені, уряд припинив повноваження Думи і припинив її існування. На думку М.С. Грушевського, власне із-за українського питання, позиції українських депутатів і була розпущена перша Державна Дума. Російський уряд налякався вимог українських автономістів, як і других національних меншин Росії. Розпуск Думи означав повернення до жахливих умов попереднього життя. Народ втратив надію про можливість вирішення царським урядом національної проблеми. Розпуск Державної Думи відкинув національне питання і українське в тому числі знову назад, Росія як до революційної доби знову опинилася в стані політичної анархії. У такій ситуації український рух в силу своїх визвольних традицій і в силу тих умов в яких поставив його царський уряд став переслідуючим, оскільки російське самодержавство не бажало навіть чути про наявність українського питання. Усе це заставило українські свідомі сили включитися в боротьбу проти царського самодержавства. Старий режим століттями жорстоко розправлявся з щонайменшими проявами українського національного руху, що закалювало його. Жорстокість великодержавних шовіністів не похитнув стійкості української еліти і тому на початку ХХ століття українське питання в Росії, в новій революційній добі, звучало ще грізніше і згуртованіше політичною силою. Українське суспільство почало вимагати вирішення українського питання в Росії, що заставило російський уряд немов би зненацька. Російська правляча еліта внаслідок багатовікової відчайдушної боротьби з українським рухом наголошував М.С. Грушевський, не сподівалася, що за такий короткий час український національний рух зможе так швидко згуртуватися і поставити перед російським суспільством українське питання на найвищому державному рівні[11,с.743-748].

З усіх куточків Російської імперії, де проживали компактно українці, долинули голоси в підтримку української парламентської фракції. І з цими голосами потрібно було рахуватися, оскільки українці в ряді російських регіонів складали більшість населення, національні і культурні потреби яких ніколи не задовільнялися. В Росії можна знайти свідомих державних мужів які розуміють потреби задоволення національних та культурних потреб щонайменших народів, однак не розуміють необхідності з'ясування українського питання. Вони не розуміли, що в українському національному організмі Росії у час найбільшого імпульсу асиміляції продовжував битися пульс національного життя в вигляді стихійного чи цілком свідомого самовизначення. Політична асиміляція українців в Росії є найбільшою і найпотужнішою працею уряду. За для здійснення своїх планів російський уряд вдавався до репресій. Відношення уряду Росії до української громадськості, наголошував М.С. Грушевський - це історія репресій, де в усьому українському російський уряд бачив «сепаратизм», з яким треба було боротись. При такій постановці питання українці не мали права на задоволення своїх національних та культурних потреб, тому тільки реформи в Росії покладали початок до постановки перед російським суспільством українського питання.

Для української громадськості Росії наголошував М.С. Грушевський було дуже важливо, щоби реформи привели до демократичного улаштування суспільства, стабільних демократичних законів, які б дали енергію для економічного, культурного розвитку українців на безкраїх теренах Росії. Однак уряд налякався українського питання, розпустив демократичну Думу, що знову відкинуло російське суспільство назад в темряву.

При такій тяжкій ситуації, наголошував М.С. Грушевський, українці з оптимізмом дивились на упертість російського уряду російського суспільства, розуміючи, що рано чи пізно а все таки російській правлячій еліті потрібно буде вирішувати українське питання і як показував досвід першої революційної доби, уже в ХХ столітті... [12,с.54-61].

Слід наголосити, що революційна пора І російської буржуазної революції була часом найактивнішої політико-наукової діяльності М.С. Грушевського в Росії. Власне співпрацюючи в журналі «Украинский Вестник» він зумів реалізувати себе як визначний український вчений - політолог.

В період 1906-1907 років він написав понад 25 праць, які безпосередньо стосувалися українського руху в Росії. У своїй першій праці «Украинство в России его запросы и нужды» М.С. Грушевський

наголошує, що одна із головних завдань звільнючоїся від рабства Росії, є з'ясування українського питання, наданням 30-ти мільйонному населенню Росії національно-культурної автономії. Пригнічення в Росії народів, та їх денаціоналізація, стає системою, їх політичної та громадської деморалізації. В числі украдех умов правильного розвитку і самовизначення, є і українці Росії. В нинішній тривожний час в Росії подавляються усілякі форми культурно-національного життя: українська вища освіта, школи, книги, журнали, газети. Уряд не має конкретної програми яка би урахувала історичний розвиток українства в Росії. Оскільки не має української історичної концепції про становлення українства в Росії, то їх прохання не задовільняються та ігноруються. За таких обставин, російський уряд, який проводить щодо українців жорстоку політику асиміляції, не дає розвиватися українству. Таку жорстоку поведінку уряду, щодо українців в Росії, не можна ніде оскаржити. За таких умов, наголошував М.С. Грушевський, українці не мають в Росії перспективи національного розвитку. Український національний рух в Росії приречений на загибель. Сьогоднішнє звільнення Росії не може відбутися без з'ясування українського питання, яке повинно вирішуватися на найвищому державному рівні. Задоволення національно-культурних потреб українців в Росії це першорядне завдання російського уряду, передової російської інтелігенції[13,с.3-5].

Проблема яка сьогодні стоїть перед Росією, це покращення соціально-економічно та політичного ладу. Росія імперія народів - повинна перетворитися в багатокультурну країну, де українці зможуть в повній мірі, задовільняти свої національно-культурні потреби. Сама держава повинна давати можливості за своєю підтримкою оскаржувати становище українства в Росії. Однак ми бачимо, що сьогодні представники прогресивної Росії не далеко відійшли в поглядах щодо українського питання, від представників офіційної Росії. Українська інтелігенція в Росії не може самовиражатися в Державній Думі, широкому науковому середовищі, пресі. Російська державність не дає їм такої можливості. Отримавши певні демократичні свободи Росія, однак, не розвиває самотність українців їх наукові, культурні, освітні організації, вона не бере на себе зобов'язання хоча би симпатією підтримувати прояви української національної свідомості. Нерозуміння українських національних запитів, зневага українства, веде до відновлення великодержавних, шовіністичних настроїв в російському суспільстві. На сьогоднішньому етапі, коли Росія демократизується це просто злочин. Якщо Росія прогресивна не підтримає українську інтелігенцію, не потягне за собою на буксирі, то самотність українського мислення зникне в Росії, що може згубити саму Росія, адже українська культура в усі віки підтримувала російську культуру своє архаїчною слов'янською самотністю. Росія створена, як велика держава енергією українського таланту, науки та культури. Повага росіян до усього українського відновить довіру українців до росіян[14,с.1-5].

Зауважимо, що до часу російської революції 1905 року, українці в Росії не мали права висловлювати свої думки по питаннях потреб українського народу і тільки перша Дума дала можливість українцям поставити перед російським урядом українське питання. Українська інтелігенція була однією з перших, що включилася в політичне визволення Росії. Українці своєю участю в російському революційному русі принесли російському суспільству велику користь натомість не отримали ніякої доброзичливості для задоволення своїх національно-культурних потреб. Український рух в силу вільнолюбивих традицій, опинився в тяжкому стані в Росії і сьогодні стає опозиційним до розгулу російської бюрократії. Основи старого режиму в Росії залишаються, вони запущені і гниють. Українство бачить неспроможність Росії вирішити українське питання. Вона повторює заборони і гоніння на українську думку, закликає консервативні кола до боротьби з ним, що не робить честі новій Росії, яка тягнеться до демократії[15, с.2-3].

Та нехтувати усім цим не можна. Серед народностей Росії, українці по чисельності після росіян, займають друге місце. Таким чином українці займають перше місце серед недержавних націй, а українському питанню належить перше місце серед усіх національностей Росії. Замість того, щоб з'ясувати його, російський уряд проводить асиміляцію українців. Діяльність українських організацій в Росії стає просто неможливою. Починається відновлення по забороні української мови, культури, друкованого слова. Жорстоке знищення українського національного життя в Росії доходить до того, що стародавня українська мова в Росії вважається «наречієм» російської мови. Доля національного розвитку українців в Росії поставлена в ситуацію просто безвихідну. В результаті упадку української культури в Росії убогою стала сама Росія, вона лишає себе права бути багатокультурною слов'янською державою. В цей час Росія в усьому українському вбачає сепаратизм і тому за таких умов українська культура в Росії не має національно-культурних ознак[16,с.12-41].

Однак не дивлячись на такі заборони український національний рух в Росії існував. Особливо він почав проявлятися і консолідуватися в XIX столітті по забороні російською владою української мови та культури. В цей час в іншій формі він переміщується в столичні міста Росії: Петербург і Москву, де існує і групується навколо журналу Основа (1861-1862). Однак активний період функціонування

українського національного руху в Росії продовжується недовго, після заборони української культури в 70-80 роках XIX століття українська національна справа в Росії була заборонена до 1905 року. У цей прошарок часу вона звучала в російському суспільстві, як «сепаратизм», «українофільство», «мазепинство» і звичайно не мало розвитку[17,с.2-3; с.42-54].

Збереження такої традиції нічого не давало Росії, однак вона вирішила залишатися «душительницею» національних меншин і в першу чергу українців. При такій ситуації розвивати українське національне життя в Росії стало просто неможливим. Однак українська справа жевріла, а інколи яскраво проявлялася і тому створити шляхом репресій монолітну російську культуру, затиснувши українську, стало неможливо. Тому вищі кола суспільства обговорювали цю проблему. Більш демократично настроєні урядовці вважали, що шлях у Росії є один-широко розпочати впровадження національно-культурно-територіальної автономії із збереженням національних прав народностей на їх етнічних територіях і територіях компактного проживання[18,с.1-2; с.55-67].

Таким чином ідея національно-культурної автономії появилася в проектах з 1900-1905 років була легалізована з трибуни першого парламенту Росії. Національне питання стало з новою силою актуальним. Перша Дума вперше звернула увагу на необхідності розробки національної програми в Росії, тому нові закони, які бажала видати Дума, повинні були задовільняти національні території, яким Дума бажала надати ширші повноваження. За українським народом Дума теж намагалася закріпити статус культурно-національної автономії в якій можна було розвивати традиції української національної освіти, наукові та культурні традиції. Закон зобов'язувався не попірати національні права, мову, літературу, культуру, самобутність економічного розвитку. Однак закон, як і вимоги українців, залишились на папері[19,с.68-80; с.1-2].

Однак питання було підняте, хоча російський уряд не бажав брати його до уваги. За таких обставин навіть виник «Союз автономістів-федералістів», який поставив за мету фактично надати рівні права всім національностям Росії. Союз автономістів-федералістів переконував суспільство, що реально здійснить і впровадить в життя закон про культурно-національну автономію, який урівняє права всіх народів, що проживають на широких просторах Росії[20,с.81-86;с.1-2].

В з'ясуванні національно-територіального питання прийняли участь і українці, які повважали, що у вирішенні українського питання в Росії слід наголошувати на історичному праві, яке вони мали до політичної унії з Росією. Українські вольності були знищені насильницьким шляхом і усі державні норми, які мала Україна за Богдана Хмельницького повинні Росією бути відновлені. На територіях самої ж Росії, де компактно проживають українці, слід створити культурно-національні автономії. У своїх вимогах до російського уряду українці настоювали на федеративному улаштуванні Росії. В першу чергу українцям в російських регіонах, де вони компактно проживають, необхідно дозволити навчання на національній мові, випускати на національній мові підручники, книги, журнали, газети[21,с.86-92,с.1-2].

Однак в цей же час, коли в російському суспільстві бродили прогресивні ідеї, які виголошувалися із законно обраної народами Думи, російський журнал «Сын Отчества» об'явив війну думкам українофілів. В передовій статті він наголошував, що дати українофілам вільно впроваджувати свої ідеї на українській мові на всій території Російської імперії, надання їм повноцінного отримання освіти в тому числі і вищої, задовільнити їх культурні потреби, означало б, організувати український сепаратизм в Росії за російські гроші. А якщо врахувати, що українофілам будуть помагати «польсько-австрійські інтриганти», то від великої слов'янської ідеї, як і держави Росії, не залишається нічого[22,с.2-3].

Історик М.С. Грушевський зауважуючи, звернув увагу, що редакція часопису наголосила: «українофілам, якщо навіть дати культурно-національну автономію навіть в далекій російській губернії, вони і там організують сепаратизм. Бажано, щоб українофіли в Росії завжди жевріли і ніколи не просочувалися в широкі народні маси, особливо в столичні центри»[23,с.93-100].

Однак ці прогнівші постулати, які були проголошені найреакційнішими колами російського суспільства не змогли поступово змінювати саме суспільство в революційній порі. В Литві і Польщі в школах почали вводити свої національні мови. В цей же час українці Росії висунули до уряду вимогу відмінити заборону на функціонування української мови[24,с.12-13].

В Росії наукові кола розуміли, що в Україні є потреба не тільки впровадження української мови в школах, але й в широких колах українського суспільства. У записці «Нужды украинской школы», яка була прийнята на честь вшанування Т.Г. Шевченка в Києві університетом було направлено звернення до міністрів відносно правильності рішення про зняття заборони по відношенню до української мови. Харківський університет відповідаючи на запитання комітету міністрів, звернув увагу на необхідності введення навчання, українського читання і письма в початкових школах українських губерній в зв'язку нерозумінням українських дітей російської мови. Цілком зрозуміло, що викладання української мови в школах вищих типів, являється логічним розвитком цієї необхідності[25,с.101-103].

Таким чином дискусія по українському питанню в Росії розпочалась. В цей же час, якщо вірити свідченням прогресивної верстви російського суспільства, пройшло пом'яшення умов функціонування українців в Росії. Однак реакціонери повважали, що українці, які отримали право на функціонування української мови повинні ще доказати свою життєздантність до свідомого культурно-національного життя[26,с.104-106].

При усіх перепетіях комітет міністрів, як бачимо з доповідної міністра народної освіти, приступив до обговорення способів виконання «Указу від 12 грудня 1905 року Про відміну постанови про переслідування української мови, українських друкованих органів, які були введені в 1876 і в 1881 роках, згідно яких заборонялось друкування і видання творів українською мовою». Ці ранішні заборони, на думку комітету міністрів, були прийняті внаслідок розвитку українофільства, яке як політичний рух, так і в літературному вигляді ставило завдання політичного відокремлення України від Росії. Комітет, однак, прийшов до висновку, що українофільський рух, як і інші українофільські установи, які раніше лякали російський уряд, не уособлює собою ніякої небезпеки для Росії. Разом з тим, заборона української мови, культури серед українського населення, утруднює поширення серед українського населення корисних повідомлень шляхом не видань книжок українською мовою, що не дає швидкого росту культурного рівня українського населення. Можна надіятися, що комітет міністрів, не бачачи ніякої безпеки від українського слова, розуміючи скоїне зло, яке зробила російська влада внаслідок заборони української мови, вирішив відмінити постанови про заборону української мови. Однак комітет міністрів не впевнився у достовірності свого рішення і тому вирішив попередньо до остаточного рішення зібрати інформацію по цьому питанню. На цей раз комітет міністрів звернувся за інформацією не від фахівців таких як Котков, Юзефович, та інші, які ініціювали заборону української мови в 1863-1881 роках, а до науковців з Російської імператорської академії наук. Дослідження академії наук в обширному звіті показали: «що існуюча російська літературна мова є виключно мова великоруська. В цей же час українці мають свою літературну мову, яка задовільняє національні потреби української народності». Особливу увагу комітет міністрів звернув на той факт, що заборона української мови і літератури повністю розірвали стосунки українців з росіянами і з російською літературною мовою зокрема, оскільки українці побачили в російській мові, літературі та культурі гнобительку української культури, мови та літератури. Вся важкість заборони української культури привело до того, що інтелектуальна діяльність українського народу була перенесена за кордон в Австрійську імперію в Відень і її складову частину, Галичину, де український рух зайняв проти Росії, російської культури ворожу позицію.

Вчені Харківського університету, які були задіяні в «мовному проекті» комітету міністрів, вказали на необхідність відмінити заборону української мови. Отже усі рекомендації були переконливими і українці думали, що вже 31 травня 1905 року комітет міністрів об'явить про відміну постанов про заборону української мови. Однак комітет міністрів не зробив цього і через три місяці. Міністерство тільки заявило, що питання про відміну на заборону української мови та культури відкладено до кращих часів...Таким чином російська влада залишилась глухою до широких багатомільйонних мас українського суспільства та її інтелігенції[27,с.107-111].

Отже після обговорення питання «про відміну заборони на українську мову», комітет міністрів, не наважився відмінити постанову введenu міністром Валуєвим в 1863 році і закон 1876 році «про заборону української мови». Таким чином в 1905 році Росія, навіть внаслідок революційного піднесення і певної демократизації, ще не була готовою признати право українського народу на задоволення його мовних та культурних потреб, що застало українців включитися в боротьбу за свої права і за умови неможливості розвивати в Росії свої наукові, культурні, освітні та політичні інститути перенести своє національне життя в Галичину. Дикість офіційної Росії по відношенню до української культури, наголошує М.С. Грушевський, зворушує українців, заставляє їх вишукувати методи в боротьбі за свої права проти російського самодержавства. Домагання українців повернути їм свою мову, культуру закінчилось тим, що новий російський уряд відніс українців до «іногородців», а українську мову до «іногородних мов»[28,с.112-114;с.1-2].

Така ситуація в Росії застала український народ енергію національного, культурного та політичного життя перенести за межі Росії в український Львів, який в 1900-1905 роках стає українським П'ємонтом. Уже після заборони української літератури в Росії в 1863 році багато українських письменників входять в тісні стосунки з представниками українського відродження в Галичині, приймаючи участь в галицькому культурному, літературному та науковому житті. Така значна інтеграція українських письменників Росії у галицько-українське культурне життя після 1876 року, може говорити про те, що Галичина стала для них єдиним осередком задоволення національних та культурних потреб. Без сумніву, Австрійська імперія, була набагато прогресивнішою Центрально-Європейською монархією, ніж тюрма народів - Російська імперія. За таких умов українські видання Галичини, в яких

друкувала свої твори українська еліта Росії, були «надзвичайним указом заборонені в Росії». Все, що носило на обкладинці назву «український» аж до етнографічних та археографічних матеріалів, навчальні посібники для дітей, були заборонені. Виявлена література вилучалась поліцією, а винуватці карались штрафами. Таким чином Росія намагалась за будь-яку ціну паралізувати вплив галицького українства на розвиток національно-культурних інститутів українців в Росії. Факти джерел, яскраво доказують, що в цей час з'єднуються зусилля українців австрійських та російських, для пробудження свідомості українського народу і відродження України. Зусилля покладається на те, щоби зняти заборону на культурне життя українців в самій Росії, щоб з'єднати в одну інфраструктуру національно-культурне життя українського народу, розділеного свавіллям імперій[29,с.115-120,с.1-2].

В цей же час в самій Росії уряд дозволив задовільняти свої національно-культурні потреби фінам та полякам, а 30-ти мільйонному українському народу, російський уряд, не дав права на задоволення своїх національно-культурних потреб. М.С. Грушевський вважав, що російський уряд все робив для знищення українського народу, однак отримував від свого завзяття та надхнення поразку за поразкою[30, с.121-131].

Така поразка російським урядом була отримана тому, що український народ належить до категорій народів, який головним чином складався із селянства, яке веде землеробський спосіб життя із багатовіковим сталим місцепроживанням. Український народ за багатвікову історію свого проживання виробив етнітет до чужорідних культур: скіфської, хозарської, половецької і в останні століття до російської. За тисячоліття український народ притерпів всякі недолі чужого гноблення, однак такого, як російське, що бажало відібрати саму мову, та культуру не було. Тому своїм пасивним буттям український народ вперто боровся за своє національне існування проти російського віроломства[31,с.132-140].

Раннє припинення державного життя в XIV столітті і відновлення його в XVII столітті навчило український народ жити самобутнім українським життям під польським, російським чужоземним ігом, не втрачаючи свого національного обличчя. Іноземний політичний елемент польський, опанувавши політично над Україною, зовсім не звертав увагу на побут і землеробську культуру українців, що дало можливість зберегти економічний, політичний потенціал українського народу. І тільки російська великодержавна машина звернула увагу на необхідність заборонити українську національну культуру, мову, що було найбільшим злочином Росії проти українського народу. Цей злочин у тому чи іншому вигляді продовжується до сьогоднішнього дня і якому немає кінці і краю як і моралі...[32,с.141-145].

При усіх відчайдушних стараннях на початку XX століття, що добитись у цих питаннях українцям від уряду, було неможливо. Нова генерація українців відчайдушно боролася за свої національні, культурні, а згодом державні права. Стародавня українська державність, яка жила самостійним політичним життям з X по XIV століття, зуміла витворити такі високо-моральні, духовні, та культурні, економічні та політичні цінності, наголошував М.С. Грушевський, що послідуєча політична ситуація українського народу, політичні гоніння, не дозволило українському народу розчинитися в великій масі «окультурненого ним же фіно-угорсько-литовського масиву». Сьогодні, коли приходиться в Росії «Кінець Гетто», наголошує М.С. Грушевський, українці отримують певні загально-європейські свободи. Українська національна еліта з новою силою піднімає в Росії українське питання[33,с.1-2].

Характерно, що однією із перших вимог української еліти, було введення в школах української мови та літератури, а в університетах українських кафедр. Однак це питання вдалося українцям вирішити тільки в Австрійській Галичині, де у Львівському університеті в 90-ті роки були відкриті українські кафедри. В цей же час в Росії, вчена рада Одеського університету затвердила введення в університеті курсів предметів: української мови, літератури, історії та географії України. Харківський університет в 1906-1907 роках поставив питання про відкриття українського історико-філологічного факультету. Однак, дальше постановки питання, проблема з місця не зрушилась. Українська наука, як висловився М.С. Грушевський, не запанувала в наукових установах Росії[34,с.147-194].

В цей же час в Австрії, в Галичині уже в 1848 році Львівський університет мав для українських національно-культурних потреб богословсько-філософський факультет, де українські професори читали лекції українською мовою. У 1849 році у Львівському університеті було створено кафедру української мови. В 1860 році кафедру української мови було створено в Краківському університеті. В 1871 році імператор Австрійської імперії видав указ, що Львівський університет повинен готувати фахівців з української мови та літератури. В 1880 році юридичний факультет Львівського університету мав уже кафедру української мови. Таке підґрунтя дало можливість в 1871-1874 роках українцям Австрійської імперії сформувати свій український національний університет, що неспромоглися українці в Росії внаслідок терору над українськими науковцями російської державно-поліцейської машини до сьогоднішнього дня...[35,с.195-264].

В цей же час М.С. Грушевський появився в Петербурзі і взяв участь в дебатах з урядом української парламентської фракції і участь у роботі українського політичного клубу. Поява і виступи М.С. Грушевського в Петербурзі занепокоїли царський уряд. В своїх доповідях М.С. Грушевський наголошував, що суспільний і культурний український рух в Росії повинен підтримувати зв'язки з австрійською Україною і поклавшись на власні сили підтримати ріст свідомості українців в Росії. У галицьких українців і російських українців - одне завдання, боротьба за єдність України і сьогодні ці дві гілки українського народу повинні об'єднати зусилля для спільної мети...[36,с.265-277].

Власне ці головні завдання, для діяльності українців в Росії, виложені М.С. Грушевським, послугували як програмний документ в продовж всієї діяльності українських організації революційної доби 1905-1907 років.

У висновок нашого дослідження зауважимо, що така позиція М.С. Грушевського, «по українському питанню в Росії», залишалася до часу до поки буржуазно-демократична революція в Росії в 1905-1907 роках не пішла на спад, за яким наступила реакція, розправи з усім вільним українським словом. Тільки тоді він зрозумів в докорінній незмінності політичних стремлінь Росії, однак ця його позиція, як і подальша літературно-наукова праця на користь українства в Санкт-Петербурзі виложена вище, потребує подальшого дослідження...[37,с.4-22; с.22-32].

Список використаних джерел та літератури:

1. А наши задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
2. Грушевский М. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
3. Грушевский М. Позорной памяти. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
4. Грушевский М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №4.
5. Грушевский М. Стревоженный муравейник. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №5.
6. Грушевский М. Конец гетто. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №7.
7. Грушевский М. Украинство в России и его нужды. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №10.
8. Грушевский М. О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №4.
9. Грушевский М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №5.
10. Грушевский М. Конец гетто. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №7.
11. Грушевский М. На другой день. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №11.
12. Грушевский М. Украинский вопрос в России. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
13. Грушевский М. Украинство в России его запросы и нужды. - Спб., 1906. - №11.
14. Грушевский М. Против течения. - Спб., 1907. - №1.
15. Грушевский М. Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №11.
16. Грушевский М. Освобождение России и украинский вопрос. - Спб., 1907. - №4.
17. Грушевский М. Политической общественной украинской мысли в XIX столетии". Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №9.
Грушевский М. Освобождение России и украинский вопрос. - Спб., 1907.
18. Грушевский М. Поточные дела. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №3.
Грушевский М. Единство или распадение. - Спб., 1907. №4.
19. Грушевский М. Наши требования. - Спб., 1907. - №2.
- Грушевский М. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
20. Грушевский М. О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №4.
21. Грушевский М. Наши требования. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №5.
22. Грушевский М. Сын Отечества. - Спб., 1905. - №50.
23. Грушевский М. Формы и факты. - Спб., 1907.
24. Грушевский М. Императорская академия Наук об отмене стеснений малорусского печатного слова. - Спб., 1905.
25. Грушевский М. Равною мерою. - Спб., 1907.
26. Грушевский М. К злобе дня. - Спб., 1907.
27. Грушевский М. Освобождение России и Украинский вопрос. - Спб., 1907.
28. Грушевский М. Позорной памяти. - Спб., 1907.
Грушевский М. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №1.
29. Грушевский М. Украинский Пьемонт. - Спб., 1907.
Грушевский М. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №2.
30. Грушевский М. Конституційне питання українства в Росії. Літературно-Науковий Вісник. 1905.
Грушевский М. На конституционные темы. - Спб., 1907.
31. Грушевский М. Вопрос дня. Аграрные перспективы. - Спб., 1907.
32. Грушевский М. Национальные моменты в аграрном вопросе. - Спб., 1907.
33. Грушевский М. Конец Гетто. Спб., 1907, с. 146-148. Украинский Вестник. - Спб., 1906. - №7.
34. Грушевский М. Вопрос об украинских кафедрах и нужды украинской науки. - Спб., 1907.
35. Грушевский М. Из польско-украинских отношений в Галиции. - Спб., 1907.
36. Грушевский М. Стревоженный муравейник. - Спб., 1907.
37. Ідзьо В. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії у першій чверті ХХ століття. - Львів «Сполом», 2007.

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Михайло Грушевський на шпальтах часопису українців
Санкт-Петербурга «Украинский Вестник»
150-ти літтю з дня народження присвячується(1866-2016рр.)**

Подано до друку 25. 01.16 р.

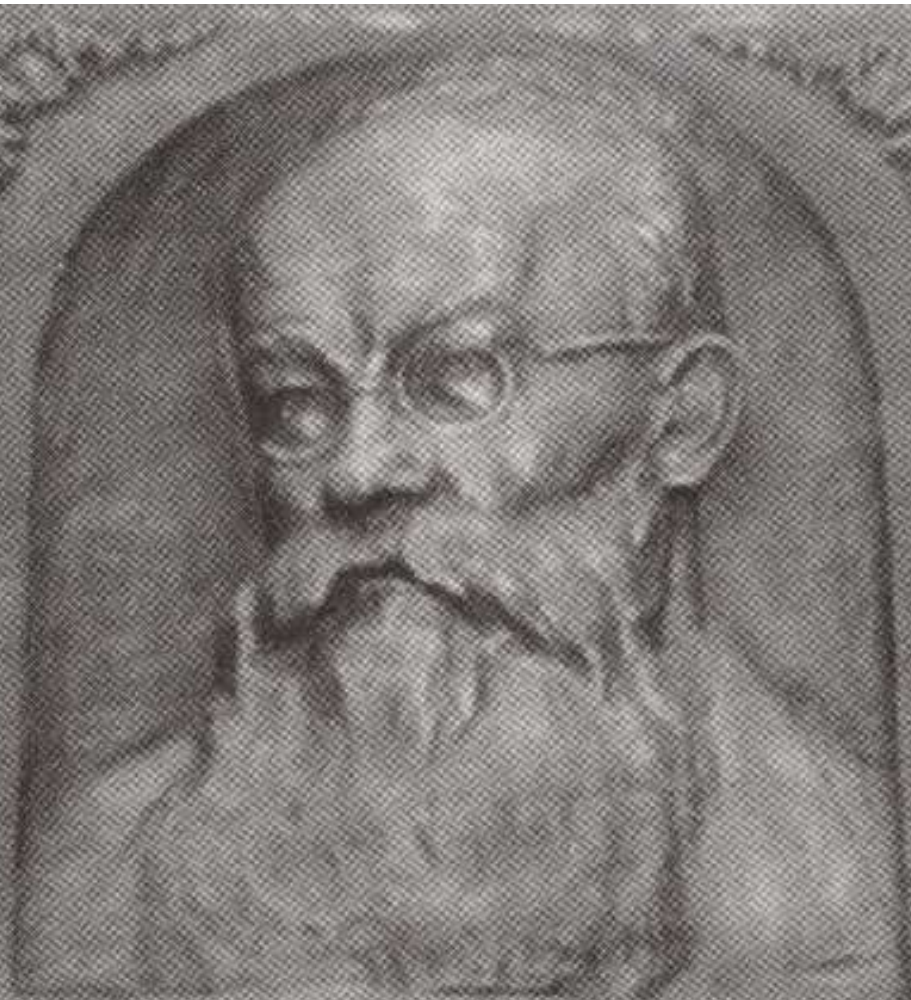
Підписано до друку 29. 01.16 р.

Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний.

Умовн.друк.арк.10,25

Зам.56. Тираж 300 екз.

**Львів,
Видавництво
Університету «Львівський Ставропігон»,
2016р.**

В ЭТОМ ДОМЕ ЖИЛ И РАБОТАЛ
ВЫДАЮЩИЙСЯ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ И
ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДЕЯТЕЛЬ УКРАИНЫ,
АКАДЕМИК АН СССР

**МИХАИЛ СЕРГЕЕВИЧ
ГРУШЕВСКИЙ**

1866 - 1934

У ЦЬОМУ БУДИНКУ ЖИВ І ПРАЦЮВАВ
ВИДАТНИЙ ДЕРЖАВНИЙ І ПОЛІТИЧНИЙ
ДІЯЧ УКРАЇНИ, АКАДЕМІК АН СРСР

**МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ
ГРУШЕВСЬКИЙ**

1866 - 1934